

Τὰ κωλύματα γάμου, ιδίως δὲ στοὺς διαχριστιανικοὺς γάμους

ΕΙΡΗΝΗΣ Π. ΧΡΙΣΤΙΝΑΚΗ - ΓΛΑΡΟΥ*

1. Τὸ πρὸς ψήφιση σχέδιο τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου

Στὸ Chambésy τῆς Ἑλβετίας κατὰ τὰ τέλη Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 2016 (21.01.2016 - 28.01.2016) συγκλήθηκε ἡ *Σύναξη τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν* (ἐφεξῆς Σύναξη τῶν Προκαθημένων) καὶ ἐξέδωσε κείμενο γιὰ τὸν Ὁρθόδοξο Γάμο καὶ τὰ κωλύματα του. Τὸ κείμενο αὐτὸ θὰ ἀποτελέσει τὴν τελικὴ πρόταση πρὸς συζήτηση καὶ ψήφιση ἀπὸ τὴν Πανορθόδοξη Σύνοδο (ἐφεξῆς Πρόταση) νέου ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου περὶ γαμικῶν κωλυμάτων, αὐξημένης τυπικῆς ἰσχύος καὶ πανορθόδοξου κύρους¹. Τὸ κείμενο τῆς Προτάσεως διαρθρώνεται σὲ δύο ἐνότητες, μιὰ πρώτη μὲ τίτλο “Ὁρθόδοξος Γάμος”, καὶ μιὰ δευτέρη μὲ τίτλο “Κωλύματα Γάμου”. Ἡ Πρόταση ἀποτελεῖ ἐπεξεργασία καὶ συνέχεια τῆς σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τοῦ 1982. Ἀπὸ τὴν ἔγκριση τῆς Προτάσεως ἀπεΐχαν οἱ Πατριάρχες Ἀντιοχείας καὶ Γεωργίας.

* Ἡ Εἰρήνη Χριστινάκη - Γλάρου εἶναι Ἑπ. Καθηγήτρια τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ ΕΚΠΑ καὶ Δικηγόρος στὸν Ἄρειο Πάγο.

1. Στὴν παρούσα Εἰσήγηση ἢ χρῆση τῶν ὄρων «Νόμος» καὶ «δίκαιο» καὶ τῶν παραγῶγων τους, ἐφόσον δὲν γίνεται εἰδικὴ προσδιοριστικὴ ἀναφορὰ στὸν πολιτικὸν Νόμο καὶ τὰ Κρατικὰ δίκαια, δηλώνουν ἐκκλησιαστικῆς προελεύσεως νομοθεσία καὶ δίκαιο. Συνακόλουθα, καὶ ὁ περιφραστικὸς ὅρος «κοινωνιοῦ τοῦ δικαίου» ἀναφέρεται καταρχὰς στὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ ἀποδέχονται νὰ ἐφαρμοσθεῖ τὸ δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας στὸ πρόσωπό τους, π.χ. ἑτερόδοξοι ποὺ συνάπτουν Ὁρθόδοξο Γάμο καὶ ἀνατρέφουν ὀρθόδοξα τέκνα. Τέλος, χρησιμοποιεῖται ὁ ἐπίσης περιφραστικὸς ὅρος «ἐκκλησιαστικὴ ἔννομη τάξη». Ὁ διλεκτικὸς ὅρος «ἐννομη τάξη» ὡς *terminus technicus* σημαίνει ὀργανωμένο σύστημα κανόνων δικαίου ποὺ διέπει μιὰ ὀργανωμένη ὄντοτητα σὲ συγκεκριμένο χῶρο καὶ τόπο. Συνεπῶς, μὲ τὴν πρόταξη τοῦ ἐπιθέτου «ἐκκλησιαστικὴ» στὸν ὅρο «ἐννομη τάξη» ὀρίζεται τὸ εἰδικότερο χωρὶς, βεβαίως, νὰ θίγεται ἡ ἀκρίβεια τοῦ γενικοῦ ὀρισμοῦ. Ὁρίζεται, δηλαδή εἰδικότερα ἢ ὄντοτητα ποὺ διέπεται ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς κανόνες δικαίου.

Ὁ Κανονισμὸς τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου, ὁ ὁποῖος ἔχει συνταχθεῖ καὶ ψηφισθεῖ ἀπὸ τὶς μετέχουσες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, μειοψηφούντος μόνου τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, προβλέπει τὴν νομοπαρασκευαστικὴ ἀρμοδιότητα τῆς Σύνταξης τῶν Προκαθημένων², ἀρμοδιότητα ποὺ συνάδει μὲ τὴν Κανονικὴ παράδοση³.

Ἡ Πρόταση φέρει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ὑποβαλλόμενου πρὸς ψήφιση σχεδίου ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου. Ἡ Σύνταξη τῶν Προκαθημένων, λειτουργώντας ὡς ἐκκλησιαστικὴ νομοπαρασκευαστικὴ ἐπιτροπὴ, προτείνει πρὸς ψή-

2. Τὸ ἄρθρο 11 τοῦ Κανονισμοῦ προβλέπει: «Αἱ κατὰ τὰς συζητήσεις ἐκάστου θέματος διατυπούμεναι προτάσεις τροπολογιῶν, διορθώσεων ἢ προσθηκῶν εἰς τὰ ὁμοφώνως ἐγκριθέντα κείμενα ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων καὶ τῶν Συνάξεων τῶν Προκαθημένων ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ μήνυμα τῆς Συνόδου, 1. ὑποβάλλονται εἰς τὴν Γραμματεῖαν τῆς Συνόδου διὰ τὴν παρουσίασθαι ὑπὸ τοῦ Προέδρου εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Συνόδου, ὑπὸ τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν καταστῆ ἐπίσημος συνοδικὴ ἀπόφασις, καὶ 2. ἡ ἐγκρισὶς τῶν τροπολογιῶν, μετὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς συζητήσεως αὐτῶν, ἐκφράζεται, κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα, διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοφωνίας τῶν ἀντιπροσωπειῶν πασῶν τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ μὴ ὁμοφώνως ἀποδεχταὶ γενομένηαι τροπολογίαι δὲν ἐγκρίνονται».

3. Πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ διατύπωση «ὁμοφώνως ἐγκριθέντα κείμενα», δὲν καταλύει τὴ γνωστὴ στὴ νομικὴ καὶ κανονικὴ θεωρία ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας, τὴν ὁποία πρώτη ἐφαρμοσέ ἡ Ἀποστολικὴ Σύνοδος (48 μ.Χ.) καὶ στὴ συνέχεια θέσπισε ἡ Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (6ος κανόνας) διότι: α) πρόκειται γιὰ ἐγκρισὴ ὑποβαλλόμενου πρὸς ψήφιση σχεδίου νόμου καὶ ὄχι ψήφιση σχεδίου νόμου, ἢ ὁποῖα ὄντως θὰ ἰσοδυναμοῦσε μὲ νομοθέτηση, β) στὸ ἄρθρο 11 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου προβλέπεται ἡ δυνατότητα καὶ ἡ διαδικασία ὑποβολῆς καὶ ἄλλων προτάσεων διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τροπολογιῶν, καθὼς καὶ ἡ δυνατότητα ψηφίσεως αὐτῶν τῶν προτάσεων ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Συνόδου, γ) δὲν ὑφίσταται κανονικὸ ἐμπόδιο ὡς πρὸς τὸ προαποφασισθὲν ὁμόφωνο τῆς ἐγκρίσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νομοσχεδίου, διότι ἡ ἀπόφασις αὐτὴ δὲν βασίστηκε στὴν ἀρχὴ τῆς ὁμοφωνίας, ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας, δ) ἡ ὑποβολὴ τῆς Προτάσεως δὲν καταστρατηγεῖ τὴν κανονικὴν παράδοση, ἢ ὁποῖα δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ἀρχὴ τῆς ὑποχρεωτικῆς σύστασης τυπικοῦ ὄργανου ὡς πρὸς τὴν ὑποβολὴν προτάσεων πρὸς νομοθετικὴν ψήφιση, διότι ὑποβάλλεται ὡς πρόταση, ἰσόκυρη καὶ ἰσότημη σὲ ἐπίπεδο ἀρχῆς μὲ οἰαδήποτε ἄλλη πρόταση, ἢ ὁποῖα θὰ ὑποβληθεῖ πρὸς ψήφιση στὴν Πανορθόδοξο Σύνοδο, προερχόμενη ἀπὸ οἰαδήποτε ἄτυπη ἢ τυπικὴ συσσωμάτωση μελῶν τῆς Συνόδου ἢ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἓνα μόνον φυσικὸ πρόσωπο, ε) ἡ Πρόταση δὲν ὑποβάλλεται ὡς ἡ μόνη ἐπιτρεπτὴ πρόταση ψηφίσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου, δὲν ἔχει δηλαδὴ ἀποκλειστικὸν χαρακτῆρα καὶ στ) τὸ ὁμόφωνο τῆς Προτάσεως περιορίζεται στὴν τυπικὴ μορφή της, καθ' ὅτι ἔχει γίνεαι δεκτὸ ὅτι τὸ ὁμόφωνο δὲν θίγεται ἀπὸ τὴν ἀποχὴ ψήφου. Πράγματι, κατὰ τὴν ψήφιση τοῦ συγκεκριμένου ἐκκλησιαστικοῦ νομοσχεδίου ἀπουσίαζαν καὶ ἀπείχαν δύο Προκαθημένοι, οἱ Πατριάρχες Ἀντιοχείας καὶ Γεωργίας. Τηρήθηκε, δηλαδὴ, ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμοφωνίας τῶν παρόντων, καὶ ὄχι τῶν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν αὐτοδικαίως, καὶ ἐκ τῆς ιδιότητάς τους ὡς Προκαθημένων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν μελῶν συγκροτούντων ipso jure τὸ σῶμα τῆς Συνάξεως.

φιση⁴ νέες διατυπώσεις κανόνων δικαίου που άφοροῦν στὰ ἤδη θεσπισθέντα ἀπὸ τοὺς Ἱερoὺς Κανόνες κωλύματα τοῦ Ὁρθόδοξου Γάμου. Στὴν ἐνότητα μὲ τὸν τίτλο “Κωλύματα Γάμου” περιλαμβάνονται ἑπτὰ ἄρθρα, τὰ ὁποῖα, ἐφόσον ψηφισθοῦν, καὶ στὴ μορφή που θὰ ψηφισθοῦν θὰ ἀποτελοῦν τὸν νέο αὐξημένης τυπικῆς ἰσχύος περὶ κωλυμάτων τοῦ γάμου κανονικὸ Νόμο τῆς καθόλου Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας.

4. Σοβαρὸ προβληματισμὸ περὶ παρέκκλισης ἀπὸ τὴν κανονικὴ ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας δημιουργεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ τήρηση τοῦ ὁμοφώνου κατὰ τὴν ψήφισιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου. Κατὰ τὴ γνώμη τῆς ὑπογράφουσας, ζήτημα ἀντικανονικότητας δὲν ὑφίσταται καὶ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση, διότι: α) Ὁ βος κανόνας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου προορίζει τὴν ὁμοφωνία ἐναντι τῆς πλειοψηφίας (τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ), καὶ τὴν πλειοψηφία τὴν ἀντιμετωπίζει ὡς ἐλάχιστο ὄριο γιὰ τὴ λήψη μιᾶς ἀποφάσεως, ὥστε νὰ θεωρεῖται κανονικὴ καὶ ὑποχρεωτικὴ σὲ περίπτωσιν οἰκειᾶς φιλονικίας. Ἡ δὲ μειοψηφία θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἐλάχιστη (δύο ἢ τριῶν Ἐπισκόπων). Συνεπῶς, ἡ ὁμοφωνία δὲν παύει νὰ ἀποτελεῖ τὸ ἰδανικὸ δέον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου, β) δὲν ὑφίσταται κανονικὸ ἐμπόδιο ὡς πρὸς τὸ προαποφασισθὲν ὁμόφωνο τῆς ψηφίσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νομοσχεδίου, διότι ἡ ἀπόφασις τῆς τηρήσεως τοῦ ὑψηλότερου καὶ ἰδανικότερου ἀξιολογικῶς πηγῶς τῆς ὁμοφωνίας, δὲν βασίστηκε σὲ ἀπόφασι, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑποχρεωτικῆς ὁμοφωνίας, ἀλλὰ σὲ πλειοψηφικὴ ἀπόφασι (βλ. στὸ Προοίμιον τοῦ Κανονισμοῦ, ὅπου λέγεται ρητὰ ὅτι ὁ Κανονισμὸς, καὶ ἄρα ὅλα τὰ ἐπιμέρους ἄρθρα του, δὲν ψηφίσθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας), γ) τὸ ὁμόφωνο δὲν παρέχει τὴ δυνατότητα καταστρατήγησιν τοῦ βου κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου σὲ περίπτωσιν ἐμφανίσεως ἀδιεξόδου λόγῳ μὴ ὁμοφωνίας, καθ’ ὅτι ὁ Κανονισμὸς δὲν ὑπέροκειται τῆς αποφασιστικῆς ἀρμοδιότητος τῆς Πανορθόδοξου Συνόδου, ἀλλὰ ἀντλεῖ τὸ κύρος του καὶ ἐξαρτᾶ τὴ διατήρησιν τῆς ἰσχύος του ἀπὸ τὴ βούλησιν τοῦ ἀνώτατου ἐκκλησιαστικοῦ Νομοθέτη. Ἡ Πανορθόδοξος Σύνοδος παραμένει τὸ κυρίαρχον καὶ ἀποφασιστικὸ ὄργανον ὄχι μόνον γιὰ τὴν ψήφισιν θεμάτων οὐσιαστικοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς διαδικασίας λήψεως τῶν ἀποφάσεών της. Εἶναι ἀναφαίρετον κανονικὸ δικαίωμά της νὰ αὐτοδεσμεύεται καὶ νὰ συνεχίζει νὰ αὐτοδεσμεύεται γιὰ τὴν τήρησιν τοῦ ἰδανικοῦ τῆς ὁμοφωνίας, ἢ νὰ ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ αὐτὴ ἀνὰ πᾶσα στιγμὴ, ἀρκούμενη στὸ ἐλάχιστον κανονικὸ ὄριο τῆς πλειοψηφίας, δ) τὸ ὁμόφωνο τῆς ψηφίσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου περιορίζεται στὴν τυπικὴ μορφή τῆς ὁμοφωνίας καὶ ὄχι στὴν οὐσιαστικὴ, καθ’ ὅτι καὶ σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τῆς ὁμοφωνίας τῶν ψηφισάντων, καὶ ὄχι τῆς ὁμοφωνίας ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἥτοι ἀπάντων τῶν μελῶν που συγκροτοῦν τὸ νομοθετικὸ σῶμα τῆς Πανορθόδοξου Συνόδου, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκεῖνων που ἀπέχουν τῆς ψηφοφορίας. Τοῦτο, ἂν καὶ δὲν λέγεται ρητὰ, ἰσχύει, καθ’ ὅτι: α) ἔχει τηρηθεῖ σὲ ὅλα τὰ νομοπαρασκευαστικὰ στάδια τῆς Συνόδου καὶ ἄρα συνιστᾶ ἐδρασιωμένην πρακτικὴν τῆς Συνόδου, τὴν ὁποία ἔχουν ἀποδεχθεῖ καὶ οἱ μέχρι σήμερον ἀπέχουσες ἐξ ὀρισμένης ψήφου Αὐτοκεφάλαις Ἐκκλησίαις. Μὲ ἄλλα λόγια ἅπασες οἱ Αὐτοκεφάλαις Ἐκκλησίαις, ἐν ἐλευθερίᾳ γνώμης καὶ ψήφου, ἔχουν ὁμοφωνήσει περὶ τῆς τυπικῆς μορφῆς ἐκφράσεως τῆς διαφωνίας ἐκάστου Συνοδικοῦ μέλους καὶ ἔχουν ὁμοφώνως ἀποδεχθεῖ ὅτι αὐτὴ θὰ ἔχει τὴ μορφή ἀποχῆς ψήφου. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὄχι μόνον νὰ μὴ καταστρατηγεῖται ὁ κανόνας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς (ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ τηρεῖται καὶ νὰ δίδεται διέξοδος ὅταν τὸ

Ἡ πρώτη ἐνότητα τῆς Προτάσεως, ἀποτελεῖ, ἀπὸ πλευρᾶς περιεχομένου, ἓνα κείμενο μαρτυρίας πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁλόκληρο τὸν κόσμο. Ἀναφέρεται, κατὰ τρόπο ἐξαγγελτικό, πανηγυρικό καὶ κηρυκτικό στὴν ὀρθόδοξη θεώρηση τοῦ σύγχρονου θεσμοῦ τοῦ γάμου. Ἀπὸ πλευρᾶς, ὅμως, νομοτεχνικῆς, ἀποτελεῖ τὸ λειτουργικό ἰσοδύναμο τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ ὑποβαλλόμενου πρὸς ψήφιση σχεδίου ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου. Ὑπὸ τὴν νομοτεχνική ὀπτική, στὴν ἐνότητα αὐτὴ ἀπαντᾷ καὶ ἡ προθεωρία τῶν κανονικῶν ρυθμίσεων πὸν προτείνονται πρὸς ψήφιση (ἡ θεολογικὴ θεμελίωση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔννομου ἀγαθοῦ τοῦ Ὁρθόδοξου Γάμου, ὡς χρήζοντος διαχρονικῆς καὶ ἀπαρέγκλιτης μέσα στὸν ἱστορικό χρόνο προστασίας) καὶ ἡ θεωρία αὐτῶν (ἂφ' ἑνός, ἡ ἀνάγκη προσαρμογῆς τῆς κανονικῆς προστασίας τοῦ προαναφερθέντος ἐκκλησιαστικοῦ ἐννόμου ἀγαθοῦ, ὥστε νὰ ἀντιμετωπίζονται ἀποτελεσματικότερα οἱ σύγχρονες προκλήσεις καὶ προσβολές πὸν ὑφίσταται, καὶ ἂφ' ἑτέρου, οἱ δικαικῆς ἀρχές πὸν ὑπαγορεύουν τὸν τρόπο αὐτῆς τῆς προσαρμογῆς, ὥστε νὰ μὴ ἀποκλίνει ἀπὸ τὴν κανονικότητα καὶ τὴ νομιμότητα).

Τὸ εἰδικότερο θέμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται ἡ παρούσα εἰσήγηση, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν τίτλο τῆς, περιορίζεται στὴν παρουσίαση τῆς δεύτερης ἐνότητας τοῦ κειμένου τῆς Πανορθόδοξου Συνόδου, ἀκολουθεῖ δέ, μία συντομότερη ἀναφορὰ στὴν πρώτη ἐνότητα, καὶ μόνον ὡς πρὸς τὸ σημεῖο τῆς κανονικῆς προθεωρίας, πὸν ἀφορᾷ στὴ θεολογικὴ θεμελίωση τοῦ Ὁρθόδοξου Γάμου ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ἔννομου ἀγαθοῦ. Τοῦτο συμβαίνει, διότι εἶναι σημαντικό νὰ γίνῃ ἀντιληπτό ὅτι στὸ δικαίκο σύστημα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ὁρθόδοξος Γάμος ὑπὸ τὴ θεώρησή του ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ἔννομου ἀγαθοῦ, ὅπως ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔννομα ἀγαθὰ, ἔχει πρῶτιστα πνευματικό χαρακτήρα. Βάση τοῦ δικαιολογητικοῦ λόγου (ratio) οἰουδήποτε ἐκκλησιαστικοῦ κανόνα δικαίου εἶναι ἡ γνώση καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς πνευματικῆς φύσεως τοῦ προστατευόμενου ἀγαθοῦ ἀπὸ τοὺς κοινωνοὺς τοῦ δικαίου. Ὁ ἐκκλησιαστικός Νομοθέτης θεμελιώνει τὸν πνευματικό χαρακτήρα τοῦ ἀγαθοῦ καί, κατὰ συνεπαγωγὴ, τὸ ἀμετάβλητο τῆς σωτηριολογικῆς ἀξίας του καὶ τῆς ἀνάγκης διατηρήσεως τῆς ἀποτελεσματικῆς προστασίας του.

οὐσιαστικῶς ὁμόφωνο εἶναι ἀνέφικτο), ἀλλὰ τούναντίον, νὰ προβάλλεται ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ ἰδανικοῦ δέοντος τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοφωνίας, ὥστε νὰ παιδαγωγεῖται τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χάριν τῆς ἐνότητάς του νὰ κατανοεῖ ὅτι δὲν θίγεται τὸ ὁμόφωνο, ὁμόψυχο καὶ ὁμόθυμο τοῦ ἀνώτατου ἐκκλησιαστικοῦ νομοθετικοῦ ὄργανου ἀπὸ τὴ διαφωνία μιᾶς ἐλαχίστης μειοψηφίας.

Πράγματι, η πρώτη ένότητα της Πρότασης δικαιολογεί την προτεινόμενη νομοθετική μεταβολή της δεύτερης ένότητας, έρειδόμενη στη στόχευση μίας αποτελεσματικότερης προστασίας συγκριτικά με αυτήν που προσφέρει η νομοτυπική μορφή των υπάρχοντων κανόνων δικαίου⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τη σταδιακή μείωση των θεμάτων που ιστορικά προτάθηκαν για συζήτηση στην Πανορθόδοξο Σύνοδο⁶, τὸ ζήτημα τῶν κωλυμάτων πρὸς σύναψη Ὁρθόδοξου Γάμου παρέμεινε ὡς θέμα τῆς Συνόδου.

2. Ἡ προτεινόμενη κανονική προθεωρία

Τὸ κείμενο:

«Τὸ μυστήριον τοῦ ἀκατάλυτου δεσμοῦ μεταξύ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς εἶναι εἰκὼν τῆς ἐνώσεως Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας (Ἐφ. 5, 32) [...] Ἡ ἐν Χριστῷ ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνιστᾷ μίαν μικρὰν ἐκκλησίαν ἢ μίαν εἰκόνα τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτήν, ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς διακηρύσσει: «Τίνες δέ οἱ τρεῖς ὑπάρχουσιν, ἐν ὀνόματι Χριστοῦ συναγόμενοι, παρ' οἷς μέσος ἐστὶν ὁ Κύριος. Ἡ οὐχὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ τέκνον τούτους τρεῖς λέγει; Ὅτι ἀνδρὶ γυνὴ διὰ Θεοῦ ἀρμόζεται» (Στρωματεῖς, 3, 10. PG 8, 1169 B). Ἡ ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ ὑψοῦται εἰς ὑψηλότερον βαθμόν, διότι ἡ κοινωνία εἶναι ὑπεροχωτέρα τῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως, ἀφοῦ τούτους εἰσάγει εἰς τὴν τάξιν τῆς Βασιλείας τῆς παναγίας Τριάδος. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὸν γάμον εἶναι ἡ πίστις εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, μία πίστις, τὴν ὁποῖαν ὀφείλουν νὰ ἀποδέχωνται ὁ νυμφίος καὶ ἡ νύμφη, ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή. Ἄλλωστε, τὸ θεμέλιον τῆς ἐνότητος τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ ἐνότης, ἴνα,

5. Κάθε κανόνας δικαίου ὀρίζει κατὰ τρόπο γενικό, ἐπιτακτικό καὶ ἀφρημένο τις προϋποθέσεις πού πρέπει νὰ ἰσχύουν («πραγματικό» ἢ «νομοτυπική μορφή» τοῦ κανόνα δικαίου), γὰρ νὰ ἐπέλθουν συγκεκριμένες ἔννομες συνέπειες. Ἡ ὑπαγωγή μιᾶς ἀναφυόμενης πραγματικῆς κατάστασης (περίπτωση) στὸ ρυθμιστικὸ πεδίο ἐνὸς κανόνα προϋποθέτει τὴν ἐκτίμησι, ὅτι ὡς περίπτωση φέρει τὸ σύνολο τῶν προϋποθέσεων πού συνιστοῦν τὸ πραγματικὸ τοῦ κανόνα.

6. Ἀπὸ τὸ 1930, ὅταν οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες ἄρχισαν νὰ προετοιμάζονται γὰρ τὴν Πανορθόδοξο Σύνοδο, τὰ θέματα τὰ ὁποῖα προτάθηκαν πρὸς συζήτηση ἦταν πολλὰ, ἀλλὰ μετὰ τὴν πάροδο τῶν ἐτῶν, καὶ ἰδίως μετὰ τὴ Διάσκεψιν στὸ Ἐλσίνκι γὰρ τὴν Ἀσφάλεια καὶ τὴ Συνεργασία στὴν Εὐρώπη (1976) μειώθηκαν δραματικά. Τὸ 2014 ἡ Σύναξι τῶν Προκαθημένων περιορίσει τὰ πρὸς συζήτηση θέματα σὲ δέκα, καὶ ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 2016, μετὰ νέα ἀπόφασι, σὲ πέντε.

διά τῆς ὑπό τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐλογίας τῆς συζυγικῆς ἀγάπης, δυνηθῆ τὸ ζευγος νὰ ἀντανακλᾷ τὴν ἀγάπην Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας ὡς μυστηρίου τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τῆς αἰωνίου ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ».

Ἡ Σύναξις τῶν Προκαθημένων, πιστὴ στὴν ὀρθόδοξη Κανονικὴ παράδοση δὲν κατασκευάζει νομικὸ ὄρισμὸ τοῦ γάμου, ἀλλὰ τὸν περιγράφει ὡς κοινωνικὸ σῶμα, τὸ ὁποῖο πραγματικὰ καὶ ὄχι συμβολικὰ ἀπαρτίζουσι ὁ ἄνδρας, ἡ γυναῖκα καὶ ὁ Χριστός. Ἡ κατασκευὴ νομοθετικῶν ὀρισμῶν δὲν εἶναι προσφιλὴς στὸν ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικὸ Νομοθέτη⁷. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα εἶναι ὁ κώδικας ἐπικοινωνίας ποῦ ἔχει ἀναπτύξει ἡ Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μεταδίδεται καὶ γιὰ νὰ μοιράζεται ἡ ἀλήθεια Τῆς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκπέμπεται πρὸς τὸν κόσμον. Οἱ Κανονικὲς ἔννοιες δὲν διαφοροποιοῦνται τεχνικὰ ἀπὸ τὶς κατασημάνσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας, διότι τὸ δίκαιο τῆς Ὁρθοδοξίας ἔχει ὄντολογικὸ ὑπόβαθρο. Ὁ Νόμος εἶναι ὁ Χριστός καὶ ὁ Χριστός εἶναι ὁ Νόμος. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξη ἀντίληψη, ὁ κυκλικὸς αὐτὸς ὄρισμὸς τοῦ Νόμου, δὲν εἶναι ἀπλῶς συμβολικὸς ἀλλὰ ἐξεικονιστικὸς τῆς πραγματικότητος.

Τὰ νομοθετικὰ ὄργανα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν πολλοῖς, ἀλλὰ καὶ μὲ διάκριση, ἀκολουθοῦν τὴ νομοτεχνικὴ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, τὴ μέθοδο τοῦ νομικοῦ ἐξεικονισμοῦ. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες περιγράφουσι τὴν πραγματικότητα «φωτογραφικὰ» καὶ προϋποθέτουσι ὅτι ἡ γνώση αὐτῆς τῆς πραγματικότητος ἔχει ἤδη κατακτηθεῖ ὑπὸ τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητος τῶν κοινωνῶν τοῦ δικαίου καὶ δὲν χρήζει κατασήμενσης⁸. Ἡ περιγραφή τῆς πραγματικότητος,

7. Εἶναι ἄξιο ἐντυπωσιασμοῦ, ὅτι παρὰ τὸ πλούσιο περιεχόμενον τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κανονικὴν ρύθμιση, περιέχουσι κατὰ κανόνα καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ὅπως ἀγιολογικὰ χωρία, πραγματολογικὰ στοιχεῖα, δικαιολόγησι τοῦ λόγου θέσεως τῆς ρύθμισης (ratio) κ.ἄ., ἀποφεύγονται οἱ γενικοὶ νομοθετικοὶ ὀρισμοὶ τῶν θεμελιωδῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως π.χ. τῶν μυστηρίων, τῆς βασιμῆς στοῦ τρισσὸν ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας κ.ἄ. Καὶ τοῦτο, διότι ὁ ὄρισμὸς εἶναι «λόγος σύντομος δεικνὺς τὴν τοῦ πράγματος φύσιν» (Ἀμμώνειος μικρὸς Ἑρμῆς), καὶ «τοῦ τι ἐστὶ καὶ οὐσίας» (Ἀριστοτέλης). Ὁ ἐκκλησιαστικὸς Νομοθέτης δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ ὀρίσει μὲ τὶς περιορισμένους δυνατότητες τοῦ καιρικοῦ γλωσσικοῦ ἐργαλείου τὴν οὐσία τῶν θεμελιωδῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν, ἢ ὁποῖα ἀντλείται, χωρὶς νὰ δύναται νὰ περιγραφῆ μὲ ὄρισμὸ, ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ παρουσία καὶ ἐσχατολογικὴ πορεία τοῦ θεανθρώπινου σώματος τῆς Ἐκκλησίας.

8. Ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν Πρακτικῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εὐκόλα ἀντιλαμβανόμεσθε ὅτι, κατὰ τὴ συζήτηση γινόταν ἀνάγκη γινώσκων καὶ ὀρισμῶν τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ διατυπωνόταν ἡ θεολογικὴ καὶ ποιμαντικὴ διδασκαλία τῆς Συνόδου. Ὅμως ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς ὀρισμοὺς τῶν Πατέρων πέρασαν καὶ στὰ κείμενα τῶν Ἱερῶν Κανόνων καὶ ἀπέκτησαν τὴν ιδιότητα

έντός του κειμένου του Ἱεροῦ Κανόνα, ἐντοπίζεται στό πραγματικό του θεσπιζόμενου κανόνα δικαίου καί στόν δικαιολογητικό του λόγο, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ εἴτε στά Πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων (πατερικές χρήσεις, συζητήσεις, γνώμες, προτάσεις), ἢ καί ἐντός του κειμένου του Ἱεροῦ Κανόνα.

Ἡ Πρόταση δικαιώνει τήν ἄποψη ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικός Νομοθέτης τῆς Πανορθόδοξου Συνόδου, τουλάχιστον κατά τὸ νομοπαρασκευαστικό στάδιο ἔχει διατηρήσει σέ μεγάλο βαθμὸ τὴ μέθοδο τοῦ νομικοῦ ἐξεικονισμοῦ. Ἡ Πρόταση, ἐφόσον ψηφισθεῖ ὡς Ἀπόφαση τῆς Συνόδου, συνιστᾷ ἓνα ἐνιαῖο ὄλον, τὸ ὁποῖο θὰ ἰσχύσει ὡς ἐκκλησιαστικός Νόμος. Ὡς ἐκκλησιαστικός Νόμος δὲν εἰσάγεται μόνον ἡ δευτέρα ἐνότητα τῆς Προτάσεως, ἡ ὁποία διατυπώνει τοὺς κανόνες δικαίου, ἀλλὰ καί ἡ πρώτη ἐνότητα. Στά σύγχρονα Κρατικά δίκαια ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεση ἐνὸς νόμου ἐξαγγέλλει τὸν σκοπὸ του, πρὸς ὑποβοήθηση τῆς ἐρμηνείας του, καί δὲν εἰσάγεται πρὸς ψήφιση ὡς νομικὴ ρύθμιση. Ἀντιθέτως, ἐδῶ, ἡ πρώτη ἐνότητα τῆς Προτάσεως, ἡ ὁποία περιέχει τὴν Κανονικὴ προθεωρία καί θεωρία τῆς δευτέρας ἐνότητας, εἰσάγεται πρὸς ψήφιση.

Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω, ὄχι μόνον ἡ δευτέρα, ἀλλὰ καί ἡ πρώτη ἐνότητα τῆς Προτάσεως εἶναι νομικὴ ρύθμιση, δηλαδή ἔχει ὑποχρεωτικό καί δεσμευτικό χαρακτήρα, ἰσχύ Νόμου τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι ταυτόχρονα καί «αἰτιολογικὴ ἔκθεση» τῶν κανόνων δικαίου τῆς δευτέρας ἐνότητας, καί κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ μέλη της, καί μαρτυρία της στόν σύγχρονο κόσμον. Ἡ Πανορθόδοξος Σύνοδος πιστὴ στὴν Κανονικὴ νομοτεχνικὴ παράδοση δὲν διαταράσσει οὔτε διακόπτει τὸ συνεχὲς μεταξὺ ἐμπειρικῆς καί Κανονικῆς πραγματικότητας, δηλαδή μεταξὺ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ Νόμου της.

Ἐκφεύγει τῆς παρούσας εἰσήγησης ἡ ἐμβάθυνση καί παρουσίαση τῆς θεολογικῆς θεώρησης τοῦ μυστηρίου τοῦ Ὁρθόδοξου Γάμου στὴν πρώτη ἐνότητα τοῦ κειμένου τῆς Συνάξεως τῶν Προκαθημένων. Ὡστόσο, ἀπαιτεῖται ἡ πραγμάτευση τοῦ παραπάνω ἀποσπάσματος ὑπὸ τὴν ὀπτικὴ τῆς Κανονικῆς προθεωρίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας βασιζέται τὸ ὀρθόδοξο τῶν προτεινόμενων Κανονικῶν ρυθμίσεων. Ὡς τελευταία εἰσαγωγικὴ παρατήρηση πρὸ τῆς ἐκθέσεως τῆς Κα-

τοῦ νομοθετικοῦ ὄρισμοῦ. Ἡ βιωματικὴ γνώση τῶν θεμελιωδῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία οἱ ἅγιοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας περιέγραψαν κατὰ τὸ δυνατόν καί μὲ ἀποφατικό τρόπο διὰ τοῦ ἐργαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, λογίζεται ὡς δεδομένη, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κοινωνοὺς τοῦ δικαίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐννομης τάξης. Τοῦτο δέ, διότι τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν ἄμεση ἐμπειρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς.

νονικῆς προθεωρίας, σημειώνεται ὅτι αὐτὴ θὰ παρουσιασθεῖ σὲ διαχριστιανικὴ συνάφεια, καθ' ὅτι ὁ τίτλος τῆς παρούσας εἰσηγήσεως ὑπαγορεύει νὰ δοθεῖ ἔμφαση στὰ κωλύματα τῶν διαχριστιανικῶν γάμων.

Σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ὁρθόδοξος Γάμος ὡς «*συγκλήρωσις καὶ συνάφεια τοῦ βίου παντός*», κατὰ τὸν κλασικὸ ὄρισμό τοῦ Μοδεστίνου, εἶναι μυστήριον σωτηρίας, μεταδόσεως Χάριτος καὶ ἁγιασμοῦ. Ὡς τρόπος ζωῆς καὶ συνυπάρξεως εἶναι Μυστήριον, ἡ δὲ γαμήλια ἱερουργία ἢ χρονικὴ ἀφετηρία του. Γιὰ τὴν Κανονικὴ τέλεση καὶ τὸ ὑποστατὸ τοῦ Ὁρθόδοξου Γάμου ἢ παρουσία καὶ ἡ μετάδοσις τῆς εὐχῆς τοῦ ἱερουργοῦ στους ἐπίσης αὐτοπροσώπως συμπαιριστάμενους μελλονύφους εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητη. Λειτουργὸς τοῦ Μυστηρίου εἶναι ὁ ἱερουργός. Χωρὶς ἱερουργὸ δὲν ὑπάρχει Μυστήριον, καὶ χωρὶς Μυστήριον δὲν ὑπάρχει οὔτε ὑποστατὸς Ὁρθόδοξος Γάμος, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἔγκυρη συμφωνία σύναψης Ὁρθόδοξου Γάμου.

Ὁ τύπος τοῦ γάμου στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία διαφέρει, διότι ἡ ἱεροτελεστικὴ μορφή του ὑπαγορεύεται ἀπὸ διαφορετικὴ μυστηριολογικὴ διδασκαλία. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ὁρθόδοξο Γάμο, ἐκεῖ οἱ ἴδιοι οἱ μελλόνυμφοι εἶναι οἱ λειτουργοὶ τοῦ μυστηρίου. Ἀπλῶς ἀπαιτεῖται ἡ παρέμβασις τοῦ ἱερέα (*intervenentus ministri sacri*), ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μάρτυρας τοῦ Μυστηρίου.

Οἱ Κανόνες 1055, 1056 καὶ 105 τοῦ Κ.Κ.Δ (=Codex Juris Canonici, 1983) καὶ ἀντιστοίχως οἱ 776 καὶ 817 τοῦ Κ.Κ.Α.Ε. (=Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, 1990) ὀρίζουν:

«Ἡ συμφωνία τοῦ γάμου, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα συνιστοῦν μεταξύ τους κοινότητα ὁλόκληρης ζωῆς πρὸς τὴ φύσιν τῆς τείνει στὸ καλὸ τῶν συζύγων καὶ στὴ γέννησις καὶ διαπαιδαγώγησις τῶν τέκνων, ἔχει ἀννυπωθεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ τὸν Κύριον στὴν ἀξία τοῦ Μυστηρίου, ὅταν συνάπτεται μεταξύ βαπτισμένων. Γι' αὐτὸ καὶ μεταξύ βαπτισμένων δὲν μπορεῖ νὰ συσταθεῖ ἔγκυρη σύμβασις γάμου χωρὶς νὰ εἶναι συγχρόνως Μυστήριον»⁹.

Ἐδῶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς Νομοθέτης ἐπιχειρεῖ ἕναν καταφατικὸ ὄρισμό τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου, τὸν ὁποῖο διακρίνει ἀπὸ τὸν χριστιανικὸ γάμο, μόνον ὡς πρὸς τὸ ὅτι δὲν ἔχει «ἀννυπωθεῖ στὴν ἀξία τοῦ Μυστηρίου». Δὲν λέγει ρητὰ ὅτι ὁ χριστιανικὸς γάμος εἶναι Μυστήριον ἀλλὰ ὅτι ἔχει ἀννυπωθεῖ στὴν ἀξία τοῦ Μυστηρίου. Ἐπίσης, ὁ ἐκκλησιαστικὸς Νομοθέτης, στὸ παραπάνω δεῦτερο

9. ΣΑΛΑΧΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, *Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου στὸ νέο κώδικα κανονικοῦ δικαίου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν [Ἀνάλεκτα Βλατάδων 43], Θεσσαλονίκη 1985, σελ. 264.

ἐδάφιο, ἀποφεύγει τὴν καταφατικὴ ταύτιση τῆς ἐγκυρης συμφωνίας τῶν βαπτισμένων μὲ τὸ Μυστήριον καὶ καταφεύγει στὴν κατασκευὴ ἑνὸς δεικτικοῦ χρονικοῦ ὀρισμοῦ (χρῆσις τοῦ ἐπιρρήματος συγχρόνως) μέσω δύο ἀρνήσεων¹⁰. Στὴν Ὁρθοδοξία δὲν ὑπάρχει χρεια μιᾶς τέτοιας νομικῆς κατασκευῆς, καθ' ὅτι λειτουργὸς τοῦ μυστηρίου εἶναι ὁ ἱερουργὸς καὶ ὄχι οἱ μελλόνυμφοι. Ἡ σύναψις τῆς γαμικῆς συμφωνίας εἶναι τριμερῆς μὲ συμμετέχοντα τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος συνενεργεῖ συγχρόνως μὲ τὸ ζεῦγος. Ἀντίθετα, στὸν τύπο τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Γάμου ἢ μαρτυρία τοῦ ἱερέα ἔπεται τῆς συμφωνίας τοῦ ζεύγους¹¹, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ρητῆς νομοθετικῆς διάταξης περὶ τῆς συγχρονικότητος Μυστηρίου καὶ συμφωνίας. Στὸν χώρο τοῦ Προτεσταντισμοῦ ἢ γαμήλια τελετὴ ἔχει ἀπολέσει τὸ μυστηριολογικὸ της βάθος. Οἱ διαφορὲς πού ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὴν θεολογικὴ σύλληψη καὶ θεώρηση τοῦ γάμου στὴν Ὁρθοδοξία, τὸν Ρωμαιοκαθολικισμό καὶ τὸν Προτεσταντισμό, ἀντανακλῶνται καὶ στίς διαφορὲς ὡς πρὸς τὰ κωλύματα γάμου πού ἀπαντοῦν στὸ δίκαιο τους.

3. Ἡ προτεινόμενη κανονικὴ ρύθμιση

Τὸ κείμενο:

«II. Κωλύματα Γάμου

1. Σχετικῶς μὲ τὰ κωλύματα γάμου λόγω ἐξ αἵματος, ἐξ ἀγγιστείας, ἐξ υἰοθεσίας καὶ πνευματικῆς συγγενείας ἰσχύει ὅ,τι προβλέπεται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων (53 καὶ 54 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου) καὶ τῆς συνωδᾶ τούτοις ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, ὡς αὕτη ἐφαρμόζεται σήμερον εἰς τὰς κατά τόπους ἀυτοκεφάλους Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, καθορίζεται δὲ καὶ περιγράφεται ἐν τοῖς Καταστατικοῖς Χάρταις αὐτῶν καὶ ταῖς σχετικαῖς συνοδικαῖς ἀποφάσεσιν αὐτῶν.

10. Τὰ παραπάνω ἐξηγοῦν γιατί ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ πλευρὰ ἔχει ἀναπτύξει κανονικὴ θεωρία διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη, σχετικῶς μὲ τὴν ἀκύρωση τῶν γαμήλιων συμφωνιῶν. Ἐπίσης ἐξηγεῖ γιατί δὲν τελεῖ ἱερολογία κατὰ τὸν Ρωμαιοκαθολικὸν τύπον σὲ ζεῦγος πού ἔχει ἤδη τελέσει Ὁρθόδοξο Γάμο καὶ γιατί μπορεῖ νὰ ἀπαλλάξει τὸ μέλος τοῦ ποιμνίου της ἀπὸ τὴν τέλεση τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ τύπου ὅταν συνάπτει γάμο μὲ Προτεστάντη.

11. Ἐνας ἐκ τῶν σοβαρῶν λόγων πού ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία τελεῖ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἀκόμη καὶ ἂν ἔχει προηγηθεῖ ὁ τύπος τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Γάμου εἶναι ὅτι ἡ συνενέργεια τοῦ ἱερουργοῦ εἶναι συστατικὸ στοιχεῖο τοῦ Μυστηρίου καὶ ὄχι βεβαιωτικὸ - μαρτυρικὸ τεκμήριον τῆς ἐγκυρότητάς του.

2. Περί τοῦ μὴ ἀμετακλήτως λυθέντος ἢ ἀκυρωθέντος γάμου καὶ τοῦ προϋπάρξαντος τρίτου, ἰσχύει ὅτι συνιστοῦν ἀπόλυτα κωλύματα πρὸς σύναψιν γάμου, συμφώνως πρὸς τὴν κατηγορηματικῶς καταδικάζουσαν τὴν διγαμίαν καὶ τὸν τέταρτον γάμον Ὁρθοδόξον κανονικὴν παράδοσιν.

3. Συμφώνως πρὸς τοὺς ἱερούς κανόνας κωλύεται κατ' ἀκρίβειαν ἡ ἱερολόγησις γάμου μετὰ τὴν μοναχικὴν κουράν (καν. 16 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ 44 τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ συνόδου).

4. Ἡ ἱερωσύνη ἀποτελεῖ, συμφώνως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν κανονικὴν παράδοσιν (κανόν 3 τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ συνόδου) κώλυμα πρὸς σύναψιν γάμου.

5. Περί τῶν μικτῶν γάμων Ὁρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων καὶ μὴ Χριστιανῶν ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως

- i. Ὁ γάμος Ὁρθοδόξων μεθ' ἑτεροδόξων κωλύεται κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν, μὴ δυνάμενος νὰ εὐλογηθῆ (κανόν 72 τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ συνόδου) δυνάμενος ὁμως νὰ εὐλογηθῆ κατὰ συγκατάβασιν καὶ διὰ φιλανθρωπίας, ὑπὸ τὸν ρητὸν ὅρον ὅτι τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα θέλουν βαπτισθῆ καὶ ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.
- ii. Ὁ γάμος Ὁρθοδόξων μετὰ μὴ χριστιανῶν κωλύεται ἀπολύτως κατὰ κανονικὴν ἀκρίβειαν.

6. Ἡ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ κωλυμάτων γάμου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως προᾶξις δέον νὰ λαμβάνη ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς διατάξεις τῆς ἐκασταχοῦ σχετικῆς κρατικῆς νομοθεσίας, ἄνευ ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας.

7. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας σχετικῶς ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκάστης αὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐν τῷ πνεύματι τῆς ποιμαντικῆς διακρίσεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου».

α. Ἐρμηνευτικός Ὑπομηματισμός

Ἡ Πρόταση ἀφορᾷ μόνον στὰ λεγόμενα ἀνατρεπτικά κωλύματα τοῦ Ὁρθόδοξου Γάμου καὶ οὐδεμίαν νύξη ἢ ἀναφορὰ γίνεται στὰ ἀναβλητικά κωλύματα. Ἡ κανονολογικὴ ἀνάγνωση τῆς Προτάσεως κινεῖται σὲ τρεῖς ἄξονες, ἥτοι: τὶς Γενικὲς Ἀρχὲς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, τὶς προϋποθέσεις ἀσκήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, καὶ τὸ δικαιοπλαστικὸ θεμέλιο καὶ πλαίσιο τῆς κανονικῆς ρύθμισης.

i. Οί εφαρμοστέες Γενικές Ἀρχές Κανονικοῦ Δικαίου

Οί δεσμευτικές και μὲ ἰσχύ ἐκκλησιαστικοῦ Νόμου Γενικές Ἀρχές τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, πού ἀπαιτήθηκαν γιὰ τὴν παροῦσα κανονικὴ ἀξιολόγηση τοῦ παραπάνω νομοθετικοῦ κειμένου, εἶναι οἱ ἑξῆς:

α. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωποκεντρικοῦ χαρακτήρα τοῦ Νόμου, ὅτι δηλαδή ὁ Νόμος πρέπει νὰ ὑπηρετεῖ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος τὸν Νόμο, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴ περὶ Σαββάτου ρήση.

β. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱεράρχησης τῶν προστατευόμενων ἐννόμων ἀγαθῶν, ὥστε στὴν κορωνίδα τῆς προστασίας νὰ ὑφίσταται ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ καὶ ὑγεία.

γ. Ἡ ἀρχὴ τῆς μὴ ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων ἄσκησης ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὑποδειχθεῖ ἀπὸ Οἰκουμενικοῦ κύρους ἐφαρμοστικὲς ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας.

δ. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξατομικεύσεως κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐφαρμοστικῆς τῆς παραπάνω ἀρχῆς διακριτικῆς εὐχέρειας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ Δικαστῆ νὰ ἐπιλέξει τὴν κατάλληλη λύση κινούμενος μεταξὺ ἀκρίβειας καὶ συνήθειας.

ε. Ἡ ἀρχὴ τῆς μὴ ἀναδρομικῆς θεμελίωσης καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ ἀξιοποίνου.

στ. Ἡ ἀρχή: *παντὸς ἀρχομένου καὶ λόγου καὶ πράγματος ἀπὸ Θεοῦ ἄρχεσθαι καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι*, ἡ ὁποία εἶναι γιὰ τὸ σύστημα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ὅ,τι ἡ ὑποχρέωση σεβασμοῦ τοῦ φυσικοῦ δικαίου γιὰ τὰ συστήματα τοῦ κοινοῦ δικαίου.

Ὅλες οἱ παραπάνω ἀρχές συμβάλλουν στὴ διαμόρφωση τοῦ δικαιοπλαστικοῦ καὶ ἐφαρμοστικοῦ θεμελίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας. Ἡ Πρόταση ἐφαρμόζει ρητὰ ἢ σιωπηρὰ τὶς ἀρχές αὐτές, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀνάλυσή τῆς σὲ διάφορα σημεῖα τῆς παρούσας εἰσηγήσεως.

ii. Προϋποθέσεις ἄσκησης ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας

Ὅσον ἀφορᾷ στὰ περιθώρια ἐφαρμογῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἡ Πρόταση ὀρίζει στὴν παράγραφο 7 τῆς δεύτερης ἐνότητας ὅτι: «*ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας σχετικῶς ὀφείλει νὰ ἀντιμετωπίζεται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐκάστης ἀὐτοκεφάλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχάς τῶν ἱερῶν κανόνων, ἐν τῷ πνεύματι τῆς ποιμαντικῆς διακρίσεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου*». Ἡ συγκεκριμένη διατύπωση εἶναι γενικὴ καὶ παραπέμπει στὰ ἑξῆς κριτήρια:

α) στίς «ἀρχές τῶν Ἱερῶν Κανόνων», οἱ ὁποῖες, ἐλλείψει μιᾶς συστηματικῆς κωδικοποιήσεως τῆς Κανονικῆς νομοθεσίας, διερευνῶνται καὶ ἐντοπίζονται

μέσω της μελέτης της ρυθμιστικής λειτουργίας του συνόλου των Ἱερῶν Κανόνων (σιωπηρὴ καθολικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς), παρ' ἐκτός ἂν ἐντοπισθεῖ ρητὴ διατύπωσή της σὲ ἕναν Ἱερὸ Κανόνα, ὁπότε ἡ δικαιοκίνητος θεμελίωσις σὲ ὅλη τὴν ἔκτασι τοῦ δικαίου τῶν Ἱερῶν Κανόνων γίνεται διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς μεθόδου. Σὲ κάθε περίπτωσι γὰρ τὸν ἐντοπισμὸν τοὺς εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐρμηνευτικὴ ἐπεξεργασία τῶν κανονικῶν κειμένων καθ' ὅτι ἐλλείπει ἡ νομοτυπικὴ διατύπωσή τους.

β) στό «πνεῦμα τῆς ποιμαντικῆς διάκρισις», ἡ ὁποία ἀπὸ πλευρᾶς νομοτεχνικῆς διατύπωσις εἶναι ἀξιολογικὴ νομικὴ ἔννοια. Τὸ σημαίνον ἐστὶν ἕνα ἐκ τῶν ἁγιοπνευματικῶν χαρισμάτων τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου ἡ συνδρομὴ, λόγῳ τῆς ἁγιοπνευματικῆς φύσεώς του, δὲν μπορεῖ νὰ διακριβωθεῖ ἀντικειμενικᾶ ἢ, ἔστω, διὰ τῆς λογικῆς μεθόδου. Ἡ πραγματικὴ συνδρομὴ τοῦ κριτηρίου μπορεῖ νὰ ἐλεγχθεῖ μόνον ἀπὸ τὴ συνείδησι τῆς Ἐκκλησίας, σύμφωνα μὲ τὴν Κανονικὴ διδασκαλίαν περὶ τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ὡς τελικοῦ ἱστορικοῦ κριτῆ τῆς ὀρθότητος τῶν Συνοδικῶν ἀποφάσεων. Ὅμως, ὁ Κανονικὸς ἔλεγχος τῆς συνδρομῆς τοῦ κριτηρίου κατὰ τὸν χρόνον λήψεως τοῦ μέτρου στηρίζεται σὲ ἕνα πλάσμα δικαίου, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο, παρὰ τὸ ἀντικειμενικῶς ἀδύνατον τοῦ πραγματικοῦ ἐλέγχου συνδρομῆς τοῦ κριτηρίου τῆς συνδρομῆς τοῦ ποιμαντικοῦ διακριτικοῦ χαρίσματος, προβλέπεται κρίσις, ὑπαγόμενη στὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἀνώτερου ἱεραρχικῶν ὀργάνου, τὸ ὁποῖο ἀσκεῖ τὴν Κανονικὴ ἐποπτεία τοῦ ἀποφασίζοντος ὀργάνου (ἱεραρχικὸς ἔλεγχος). Σὲ σημαντικὰς ἀποφάσεις ἀσκήσεως ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, σύμφωνα μὲ τὴν Καταστατικὴν νομοθεσίαν τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τὸ ὄργανον ποὺ λαμβάνει τὴν ἀπόφασιν ἀσκήσεως οἰκονομίας εἶναι καὶ τὸ ἱεραρχικὸ ἀνώτατον ὄργανον τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, ὁπότε ἐκλείπει ἡ δυνατότητα ἱεραρχικοῦ ἐλέγχου καὶ

γ) τὸν ἀναγόμενον στὸν χῶρον τοῦ ὑπερβατικοῦ σωτηριολογικοῦ σκοποῦ. Ὡς ἀόριστος νομικὴ ἔννοια, ἡ σωτηριολογικὴ στόχευσις ἐξ ὀρισμοῦ καὶ ἐκ φύσεως δὲν μπορεῖ νὰ προσδιορισθεῖ περαιτέρω, οὔτε βεβαίως νὰ ἐξακριβωθεῖ ἡ συνδρομὴ τῆς στὸν χῶρον τοῦ ἐπιστητοῦ.

Γιὰ νὰ ληφθεῖ ἀπόφασιν, ἡ ὁποία νὰ ρυθμίζει κατ' οἰκονομίαν τὰ ζητήματα ἀπὸ τὴν κατὰ τόπους Ἐκκλησίαις, θὰ πρέπει νὰ συντρέχουν τὰ παραπάνω τρία κριτήρια σωρευτικᾶ. Λόγῳ τοῦ πνευματικοῦ χαρακτήρα τῆς «ποιμαντικῆς διάκρισις» καὶ τοῦ ὑπερβατικοῦ χαρακτήρα τῆς «σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου», σχεδὸν ὅλο τὸ βάρος γιὰ τὴ σπονδύλωσι τοῦ προληπτικοῦ ἐλέγχου ὀρθῆς ἀσκήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας τίθεται στὴν τήρησι τῶν ἀρχῶν τῶν Ἱερῶν

Κανόνων. Για μὲν τὶς ἀρχὲς τῶν Ἱερῶν Κανόνων, πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀπτὲς (ἀντικειμενικὰ προσδιορίσιμες) κατηγορίες ἀρχῶν:

i. Οἱ Γενικὲς Ἀρχὲς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου ποὺ συνάγονται ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ συνόλου τῶν Ἱερῶν Κανόνων, καθὼς ἐπίσης ἀπὸ τὴ συναγωγή συμπερασμάτων καθολικῆς ἰσχύος. Ἡ Γενικὴ Ἀρχὴ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου εἴτε βρίσκεται διατυπωμένη σὲ κάποιον μεμονωμένο Κανόνα, καὶ ἄρα ἀπαιτεῖται ἡ ἐπαλήθευση τῆς καθολικῆς ἰσχύος τῆς σὲ ὅλο τὸ δίκαιο (βλ. προηγούμενη ἐνότητα, Γενικὲς Ἀρχὲς ὑπὸ στοιχ. α), β), γ), δ) καὶ στ), εἴτε δὲν εἶναι καὶ διατυπωμένη ρητὰ, ἀλλὰ ἰσχύει ἐν τοῖς πράγμασι, μέσῳ τῆς ἀπαρέγκλιτης τήρησης τοῦ ὑπερ-θετικοῦ κανόνα τῆς σὲ ὅλο τὸ φάσμα τοῦ δικαίου τῆς (βλ. προηγούμενη ἐνότητα ὑπὸ στοιχ. ε).

ii. Οἱ κατευθυντήριες ἀρχὲς ποὺ ἐνυλώνονται μέσῳ τοῦ δικαιολογητικοῦ λόγου τῶν Οἰκουμενικοῦ κύρους κανόνων δικαίου τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δικαιολογητικὸς λόγος προσδιορίζει τὸ προστατευόμενο ἔννομο ἀγαθό, τὸ ὁποῖο ἐπιδιώκει νὰ προστατεύσει ὁ ἐκκλησιαστικὸς Νομοθέτης διὰ τῆς συγκεκριμένης Κανονικῆς ρύθμισης ἢ καὶ ποινικῆς πρόβλεψης. Ὅταν τὸ ἀγαθὸ αὐτὸ προστατεύεται μὲ κανόνα δικαίου Οἰκουμενικοῦ κύρους, ἡ ὑποχρέωση τῆς νομοθετικῆς προστασίας του εἶναι καθολικὴ καὶ ἀμετάβλητη στὸν χρόνο. Αὐτὴ ἡ ὑποχρέωση συνιστᾷ τὸ περιεχόμενο κατευθυντήριας κανονικῆς ἀρχῆς, δεσμευτικῆς γιὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸ Νομοθέτη καὶ Δικαστή.

Ἡ Πρόταση δὲν ἀπαριθμεῖ τὶς ἀρχὲς τῶν Ἱερῶν Κανόνων. Παραμένει στὴ διακριτικὴ εὐχέρεια τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν νὰ ἐντοπίζουν τὴν ἀνάγκη ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν ποὺ ἀνήκουν στὶς παραπάνω δύο κατηγορίες¹². Ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια, ὡς ἀόριστη νομικὴ ἔννοια, στὶς περισσότερες περιπτώσεις ἐξειδικεύεται μέσῳ τῆς τελολογικῆς μεθόδου ἐρμηνείας. Ἡ Πρόταση δίδει τὴν τελολογικὴ ἐξειδίκευση τῆς διακριτικῆς εὐχέρειας ὡς ἀπόρροια τοῦ χαρίσματος τῆς πνευματικῆς διάκρισης ποὺ εἰσάγει ὡς «τέλος», δηλαδὴ ὡς σκοπὸ ἐκάστης διακριτικῆς ἀποφάσεως, τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, στοιχεῖο τῆς μέλλουσας ζωῆς, στὴν ὁποία δὲν μετέχουν εἰσέτι οἱ κοινῶν τοῦ δικαίου. Συνεπῶς, ἡ Πρόταση, ἀκολουθώντας τὴν ὀρθόδοξη Κανονικὴ παράδοση, δὲν δίδει νομοθετικὸ ὄρισμὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν ἔξαρτὰ ἀπὸ τρεῖς παραμέτρους, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη συνδέεται ἔμμεσα καὶ οἱ δύο ἐπόμενες ἄμεσα

12. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ δικαιοσύνη εἶναι ὄντολογικὴ, εἶναι δικαιοσύνη ἐν Χριστῷ. Ἡ ἐλευθερία τοῦ Χριστοῦ νὰ κατευθύνει τὸ σῶμα Του - τὴν Ἐκκλησία, δὲν προδιαγράφεται καὶ γι' αὐτὸ ἡ Ὀρθοδοξία ἀποφεύγει τὴν ὑπεραναλυτικὴ περιπτωσιολογία στὴ διατύπωση τῶν κανόνων δικαίου, ἢ ὁποία δεσμεύει ὑπερβολικὰ τὸν ἐφαρμοστή τοῦ δικαίου.

μέ τον χώρο του υπερβατικού, με τον χαρισματικό χαρακτήρα και την έσχατολογική προοπτική της Έκκλησίας.

Το ερώτημα αν αυτή ή ήθελημένη σιωπή του Νόμου αφήνει τις Όρθόδοξες Έκκλησίες χωρίς λύση στο ζήτημα του προσδιορισμού των ορίων άσκησης της οικονομίας, γίνεται αντικείμενο εξέτασης στην επόμενη ενότητα.

β. Δικαιοπλαστικό θεμέλιο και πλαίσιο του κειμένου

Η νομοτεχνική πρακτική των Ίερων Κανόνων ακολουθεί τη μέθοδο της λεκτικής ή περιλεκτικής εξεικόνισης της πραγματικότητας, ή οποία συνιστά το πραγματικό των θεσπιζόμενων κανόνων δικαίου. Έφόσον ο κανόνας δικαίου θεμελιώνει αξιόποιο, απαγορεύεται ή αναδρομική εφαρμογή του. Η Πρόταση δέν θεσπίζει νέο κώλυμα γάμου, ούτε προβλέπει νέες ποινές ή νέες έννομες συνέπειες ως προς τις πράξεις παραβίασεως των απαγορεύσεων που κωλύουν τον γάμο. Τοῦτο σημαίνει ότι δέν τίθεται ζήτημα αναδρομικής εφαρμογής του νέου εκκλησιαστικού Νόμου ως προς το αξιόποιο ή συστολής των ορίων της κανονικότητας στην σύναψη Όρθόδοξου Γάμου. Έκει, όμως, όπου το σχέδιο Νόμου προβλέπει επεικέστερη λύση, χωρεί αναδρομικότητα ως προς την εξέλιξη ή τον μετριασμό του αξιοποίνου ή την αναγνώριση ενός γάμου ως Κανονικού. Έφόσον ο νέος εκκλησιαστικός Νόμος δέν προβλέπει νέο κώλυμα ή άλλες ποινές ή έννομες συνέπειες στα υπάρχοντα κωλύματα γάμου, ούτε και καταργεί ήδη υπάρχον κώλυμα, το νέο στοιχείο στην Πρόταση είναι ή σύγχρονη διατύπωση του πραγματικού των κανόνων δικαίου που θεσπίζουν τα ανατρεπτικά κωλύματα, ώστε να συμπεριληφθούν στοιχεία της πραγματικότητας, που δέν υπήρχαν κατά τον χρόνο θέσπισης των Ίερων Κανόνων.

Είναι σαφές ότι το γράμμα των Ίερων Κανόνων πρέπει να είναι αντικείμενο σεβασμού και να μην επιχειρώνται προκρούστειες προσπάθειες προσαρμογής των Κανονικών κειμένων σε πραγματικά περιστατικά και περιπτώσεις που δέν υπήρχαν κατά τον χρόνο θέσπισής τους και ούτε μπορούσε να τα προβλέψει ο εκκλησιαστικός Νομοθέτης (π.χ. ύπαρξη έτεροδόξων με τη σύγχρονη έννοια του όρου). Επίσης είναι σαφές ότι και το πνεύμα των Ίερων Κανόνων θα πρέπει να ακολουθείται, ώστε να μην παραμένουν στη σφαίρα της άτιμωρησίας εκκλησιαστικά αδικήματα, υπό το πρόσχημα ότι δέν περιλαμβάνεται ρητά στην ποινική πρόβλεψη των υπάρχόντων Ίερων Κανόνων ή συγκεκριμένη εκδήλωση έγκληματικής συμπεριφορᾶς, λόγω της διαμόρφωσης μίας έντελῶς καινοτόμου και νέας πραγματικότητας (π.χ. θα προσέκρουε στο πνεύμα του Κανονικού Νόμου ή άτιμωρησία της έξ άμελείας καταστροφής ανθρώπινου γε-

νετικοῦ ὕλικου ποῦ διατηρεῖται καὶ προορίζεται γιὰ ἀνθρώπινη ἀναπαραγωγή).

Συνεπῶς, εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ ὑπὸ κανονικὴ ἀνάλυση κειμένου νὰ διευκρινισθοῦν τὰ ἑξῆς:

“Ὅπου ἡ πραγματικότητα εἶναι ἀπαράλλακτη σὲ σχέση μὲ τὴν πραγματικότητα ποῦ ἐξεικονίζει ὁ Ἱερὸς Κανόνας στὸ πραγματικὸ του, χωρεῖ ἄμεση καὶ ἀνευ περαιτέρω ἐρμηνείας ἐφαρμογὴ τοῦ Ἱεροῦ Κανόνα (π.χ. ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἱερῶν Κανόνων μέχρι καὶ σήμερα δὲν ἔχει μεταβληθεῖ ὁ Κανονικὸς θεσμὸς τοῦ Διακόνου, τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ συνεπῶς οἱ Κανόνες 16 τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς καὶ 44 τῆς Πενθέκτης ἐφαρμόζονται εὐθέως, δηλαδὴ συνιστοῦν κατὰ τρόπο ἄμεσο τὸ ἐφαρμοστέο δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας).

“Ὅπου ἡ πραγματικότητα ἔχει ἰκανὴ ὁμοιότητα μὲ τὴν πραγματικότητα ποῦ ἐξεικονίζει ὁ Ἱερὸς Κανόνας στὸ πραγματικὸ του, χωρεῖ εἴτε διασταλτικὴ, εἴτε συσταλτικὴ, εἴτε ἀναλογικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ Ἱεροῦ Κανόνα (π.χ. οἱ ἐτερόθρησκοι τῶν σύγχρονων, γνωστῶν ἢ μὴ θρησκειῶν, δὲν μποροῦν νὰ ταυτισθοῦν μὲ τοὺς αἵρετικούς ποῦ ἀναφέρονται στὸ πραγματικὸ τοῦ 72ου Κανόνα τῆς Πενθέκτης, ὡστόσο ἐπειδὴ καὶ σὲ αὐτοὺς ἐλλείπει τὸ Τριαδικὸ Βάπτισμα, ὁ ἐκκλησιαστικὸς Νομοθέτης ἐπιλέγει νὰ ὑπαγάγει καὶ αὐτοὺς κατ’ ἀναλογίαν στὸ πραγματικὸ τοῦ παραπάνω Κανόνα). Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσι ἐξομοιώνονται οἱ ἔννομες συνέπειες ποῦ διέπουν τὴν Κανονικὴ μεταχείρισι τῆς σύγχρονης περιστασις, χωρὶς, βεβαίως νὰ ἐξομοιώνονται ἀξιολογικὰ οἱ δύο διαφορετικὲς πραγματικότητες, ἡ σύγχρονη καὶ ἡ ἐξεικονισμένη στὸ πραγματικὸ τοῦ ἐφαρμοστέου Ἱεροῦ Κανόνα (π.χ. ἡ Ἐκκλησία δὲν ταυτίζει, οὔτε ἀξιολογικὰ οὔτε πραγματικὰ, τὸν αἵρετικὸ τῆς Πενθέκτης μὲ τὸν ἐτερόθρησκο τοῦ σήμερα).

“Ὅπου ἡ πραγματικότητα πόρρω ἀπέχει ἀπὸ τὸ πραγματικὸ τοῦ Κανόνα, ὥστε νὰ εἶναι ἔωλη καὶ ἀμφισβητήσιμη ἢ λογικὴ ἐγκυρότητα τῆς ὑπαγωγῆς, οἱ Ἱεροὶ Κανόνες λειτουργοῦν ὡς δομικὰ στοιχεῖα τοῦ δικαιολογητικοῦ λόγου τοῦ νέου κανόνα δικαίου, δηλαδὴ ὡς κατευθυντήριες ἀρχὲς εἴτε πρὸς ἀσφαλῆ, ρητὴ, σαφῆ καὶ ὀρισμένη θεμελίωσι τοῦ ἀξιοποίνου κατὰ τὸ προσῆκον καὶ ἀναλογοῦν στὴ βαρῦτητα τῆς πράξεως μέτρο, εἴτε πρὸς ἄρσι κάθε ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἀτιμωρησίας τῆς. Ἡ ἐπίκλησι τοῦ Ἱεροῦ Κανόνα σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσι ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ὑπόδειξις τοῦ προστατευόμενου ἔννομου ἀγαθοῦ, ὥστε ὁ ἐκκλησιαστικὸς Νομοθέτης νὰ ἐξετάσει ἂν ἡ νέα πραγματικὴ κατάστασι ἐξακολουθεῖ νὰ ἀπειλεῖ ἢ νὰ προσβάλλει καὶ σὲ ποιὸ βαθμὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ ἔννομο ἀγαθὸ, προκειμένου νὰ ἀποφασισθεῖ ἂν θὰ ὑπάρξει καὶ ἡ ἀνάλογη Κανονικὴ πρόβλεψις.

Τὸ παράδειγμα τῆς νομοθετικῆς παραπομπῆς στὸν Κανόνα 72 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἶναι χαρακτηριστικό. Ἡ Πρόταση προβλέπει τὸ κώλυμα τέλεσης γάμου με ἑτερόδοξο, κάνοντας μνεία αὐτοῦ τοῦ Κανόνα. Ἀπὸ τὴ μία πλευρά, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει ἰκανὴ ὁμοιότητα ὄσων ἑτεροδόξων ἔχουν λάβει Τριαδικὸ Βάπτισμα καὶ τῶν αἰρετικῶν τῆς ἐποχῆς τῆς Πενθέκτης, σὸ ὑπὸ στοιχ. (i) ἐδάφιο § 5 τῆς δεύτερης ἐνότητας τῆς Προτάσεως διατηρεῖται κατ' ἀκρίβειαν ἢ ἀπαγόρευση τοῦ γάμου, με ρητὴ παραπομπὴ στὸν παραπάνω Κανόνα. Ὁ Κανόνας σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσι λειτουργεῖ ὡς κατευθυντήρια ἀρχὴ γιὰ τὴν Κανονικὴ θεμελίωση τῆς ἀπαγόρευσης τοῦ γάμου καὶ στοὺς διαχριστιανικοὺς γάμους. Ἀποτελεῖ κατευθυντήρια ἀρχὴ ἀκριβείας καὶ ὄχι οἰκονομίας, ἢ ὁποῖα ὑποδεικνύει ὅτι τὸ προστατευόμενο ἀπὸ τὸν Κανόνα πνευματικὸ ἔννομο ἀγαθὸ, πὸν εἶναι ἡ διασφάλιση τῆς μεταχειρίσεως τοῦ γάμου ὡς ἐν Χριστῷ κοινωνίας, ἐνότητας, ἀγάπης καὶ ὁδοῦ πνευματικῆς καταρτίσεως καὶ σωτηρίας τοῦ ὀρθόδοξου συζύγου ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων του, ἐξακολουθεῖ νὰ χορῆζει προστασίας καὶ στὴν πραγματικὴ κατάστασι τοῦ γάμου Ὁρθόδοξο με ἑτερόδοξο. Συνεπῶς, ὁ 72ος Κανόνας τῆς Πενθέκτης εἶναι δομικὸ στοιχεῖο τοῦ δικαιολογητικοῦ λόγου (ratio) τῆς θεμελίωσης τῆς κατ' ἀκρίβειαν ἀπαγορεύσεως. Ὡστόσο, προτείνεται ἡ θέσπιση ἐνὸς κανόνα δικαίου γενικῆς ἰσχύος καὶ ὑποχρεωτικοῦ χαρακτήρα, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιτρέπει τὴν ἱερολογία τοῦ γάμου Ὁρθόδοξο με ἑτερόδοξο ὑπὸ τὴ ρητὴ προϋπόθεσι τῆς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς τῶν συζύγων νὰ βαπτίσουν καὶ νὰ ἀναθρέψουν τὰ τέκνα τους ὡς ὀρθόδοξα. Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωσι, ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὴ στάθμισι καὶ ἱεράρχησι τῶν προστατευόμενων ἀγαθῶν, θεωρεῖ ὅτι ὁ γάμος τοῦ μέλους τῆς με ἑτερόδοξο, ὁ ὁποῖος δέχεται ἐν ἐλευθερίᾳ νὰ βαπτίσει τὰ τέκνα του ὀρθόδοξα καὶ νὰ τὰ ἀναθρέψει ὡς ὀρθόδοξα (πρᾶγμα πὸν σημαίνει ὅτι δὲν ἐχθρεύεται καὶ δὲν πολεμᾷ τὴν ὀρθόδοξη πίστι) δὲν θέτει τὴ σωτηρία τοῦ μέλους τῆς σὲ κίνδυνο τέτοιου μεγέθους, ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται ἡ ἀπόλυτη Κανονικὴ ἀπαγόρευσι αὐτοῦ τοῦ γάμου.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, σὸ ὑπὸ στοιχ. (ii) ἐδάφιο § 5 τοῦ κειμένου, διατηρεῖται κατὰ Κανονικὴ ἀκρίβεια ἢ ἀπόλυτη ἀπαγόρευσι τοῦ γάμου με ἑτερόθησκο. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ τὸ κείμενο παραπέμπει σιωπηρὰ στὴν Κανονικὴ ἀκρίβεια, καθ' ὅτι χωρεῖ ἀναλογικὴ ἐφαρμογὴ τῶν Ἱερῶν Κανόνων, λόγω τῆς παρομοιότητος τῶν ἑτεροθρήσκων με τοὺς στερούμενους Τριαδικοῦ Βαπτίσματος τῆς ἐποχῆς τῆς Πενθέκτης.

Στὴν δεύτερη ἐνότητα τῆς Προτάσεως, ὅλα τὰ λοιπὰ κωλύματα παρατίθενται χωρὶς εἰσαγωγικὴ διατύπωσι, ἐνῶ στὴν § 5, προηγεῖται τῶν δύο διαφορετικῶν ρυθμίσεων ρητὴ δήλωσι, ὅτι ἡ Σύναξι «ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν» νὰ νο-

μοθετήσει. Τοῦτο ἀποτελεῖ μία ἐπιπλέον ἐνδειξη, ὅτι στήν προκείμενη περίπτωση τῶν διαχριστιανικῶν γάμων, ἡ Πανορθόδοξος καλεῖται νά νομοθετήσει μέ συνείδηση παραγωγῆς νέου δικαίου, τὸ ὁποῖο ἀφ' ἑνὸς βρῖσκεται σὲ ἀδιατάρακτη συνέχεια μὲ τὸ ἤδη ἰσχύον καὶ τὴν Κανονικὴ παράδοση τῆς ἀκριβείας καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀναγνωρίζει τὸ παλαιὸ ὡς δίκαιο ἀκριβείας, καὶ ὡς τέτοιο τὸ διατηρεῖ σὲ ἰσχύ. Λόγῳ ὅμως τῆς διαφορετικῆς περιστάσεως τῆς σύγχρονης πραγματικότητας (γάμος ἑτεροδόξων) κάνει χρῆση τῆς διακριτικῆς τῆς εὐχέρειας καὶ, μὲ πνεῦμα ποιμαντικῆς διάκρισης καὶ σωτηριολογικῆς στόχευσης, θεσπίζει οἰκονομικὸ κανόνα δικαίου γενικῆς καὶ καθολικῆς ἰσχύος. Ὁ νέος κανόνας δικαίου, ὁ ὁποῖος θεσπίζεται μὲ Πανορθόδοξο κύρος, ἐπιτρέπει κατ' οἰκονομίαν τὴν ἱερολογία γάμου Ὁρθοδόξου μὲ ἑτεροδόξο ὑπὸ τὴν προϋπόθεση τῆς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς τῶν συζύγων νά βαπτίσουν τὰ τέκνα τους ὀρθόδοξα καὶ νά τὰ ἀναθρέψουν ὀρθόδοξα.

Ἡ ρύθμιση αὐτὴ παρ' ὅλο πὺν ἔχει οἰκονομικὸ χαρακτήρα, εἶναι ὑποχρεωτικὴ γιὰ ὅλες τῖς Ὁρθόδοξες Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες, γιὰτὶ εἰσάγεται στὸ δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας ὡς κανόνας δικαίου, δηλαδὴ γενικὴ πρόβλεψη. Τοῦτο σημαίνει ὅτι καταργεῖται ἡ διακριτικὴ εὐχέρεια ἐκάστης τοπικῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς νά ἀσκήσει ἢ ὄχι οἰκονομία. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ δὲν μπορεῖ νά διευρύνει ἢ νά σμικρύνει κατὰ τὴν κρίση τῆς τὰ ὅρια τῆς οἰκονομίας. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχή, ἐφόσον ψηφισθεῖ ἢ Πρόταση, θὰ ὑποχρεοῦται νά τηρήσει τὴν ἀκριβεία σὲ περίπτωσι πὺν οἱ μελλόνυμφοι δὲν ἐπιλέξουν ἐλεύθερα τὸ ὀρθόδοξο βάπτισμα καὶ τὴν ὀρθόδοξη ἀνατροφὴ τῶν τέκνων τους, ἐνῶ, ἂν τὸ πράξουν, δὲν θὰ δικαιουῦται ἀλλὰ θὰ ὑποχρεοῦται νά ἐπιτρέψει τὸν γάμο.

Ἀντιθέτως, στὸ ὑπὸ στοιχ. (ii) ἐδάφιο § 5 τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται μὲ τὸν γάμο τῶν ἑτεροθρήσκων, δὲν παράγεται νέο δίκαιο, ἀλλὰ ἀπλῶς διευρύνεται τὸ ρυθμιστικὸ πεδίο τοῦ παλαιοῦ μέσῳ τῆς ἀναλογικῆς ἐφαρμογῆς του.

Ὅπου τὸ κείμενο εἰσάγει ἀπόλυτο κώλυμα, δηλαδὴ στὸ ὑπὸ στοιχ. (ii) ἐδάφιο § 5 (ἑτεροθηρεία) καὶ στήν § 2 (ὑφιστάμενος γάμος, τέταρτος γάμος) τὸ λέγει ρητὰ κατ' ἐπίκληση τῆς ἀκριβείας ἢ τῆς Κανονικῆς παραδόσεως. Σὲ σχέση μὲ τὸ κώλυμα τῆς συγγένειας, ἡ Πρόταση στήν §1 παραπέμπει ρητὰ στοὺς Κανόνες 53 καὶ 54 τῆς Πενθέκτης. Οἱ κανόνες αὐτοὶ ἐφαρμόζονται συνδυαστικὰ μὲ τὴν § 6, ἡ ὁποία ὀρίζει ὅτι ἐκάστη Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία «δέον νά λαμβάνη ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς διατάξεις τῆς ἐκασταχοῦ σχετικῆς κρατικῆς νομοθεσίας, ἄνευ ὑπερβάσεως τῶν ὀρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας». Οἱ Καταστατικὲς Νομοθεσίαι τῶν Ἐκκλησιῶν ἔχουν ἐπιλύσει τὰ ζητήματα συνδυασμοῦ ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν διατάξεων, ὅσον ἀφορᾷ στὸ κώλυμα τῆς συγ-

γένειας καί, εφόσον ήδη υπάρχει *jus specialis*, δέν υφίσταται ανάγκη περαιτέρω ἐξειδικεύσεως τῆς Πρότασης.

Τὰ κωλύματα τῆς μοναχικῆς κουρᾶς καί τῆς ἱερωσύνης δέν ἀναφέρονται ὡς ἀπόλυτα. Συνεπῶς, οἱ δύο αὐτὲς περιπτώσεις ὑπάγονται στὸ ρυθμιστικὸ πεδίο τῆς § 7 πὺν ὀρίζει τὰ τῆς ἀσκήσεως τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τὶς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἄσκηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας εἶναι ἐν γένει εἴτε περιστατικὴ, εἴτε κανονιστικὴ. Κάθε Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία δύναται εἴτε νὰ λαμβάνει εἰδικὲς κατ' οἰκονομίαν ἀποφάσεις ἐπὶ συγκεκριμένων περιπτώσεων εἴτε, ἰδίως ἂν καλεῖται νὰ ἀντιμετωπίσει πολλές ὁμοειδεῖς περιπτώσεις, νὰ διατυπώνει οἰκονομικοὺς κανόνες δικαίου, ἤτοι κανόνες ὑποχρεωτικῆς καί καθολικῆς ἐφαρμογῆς, ἀλλὰ ἰσχύοντες κατ' οἰκονομίαν.

Ὡς πρὸς τὸ κώλυμα τῆς ἱερωσύνης, ἡ ρητὴ παραπομπὴ στὸν 3ο Κανὸνα τῆς Πενθέκτης, συνιστᾷ τὴν εὐθεία ὑπαγωγὴ τῆς σύγχρονης περιστατικῆς τῆς χηρείας (ἴσως καί τῆς ἀνυπαίτιου διάζευξης) τοῦ κληρικῶν στὸ πραγματικὸ τοῦ Κανόνα. Τοῦτο διότι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Πενθέκτης, ἕως καί σήμερα δέν ἔχει ἀλλάξει ἡ εἰκόνα τῆς πραγματικότητος: οἱ κληρικοί, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐνδέχεται νὰ χηρεύσουν ἢ νὰ ὑποστοῦν ἀνυπαίτιο διαζύγιο. Ὁ 3ος Κανὸνας τῆς Πενθέκτης δέν ὀριοθέτησε μόνον τὴν ἀκρίβεια, τὴν ἀπαγόρευση δηλαδὴ τοῦ δευτέρου γάμου τῶν κληρικῶν ἀλλὰ καί τὰ ὄρια τῆς οἰκονομίας. Ὁ δεῦτερος γάμος τῶν κληρικῶν θεωρεῖται ἄθεσμος γιὰ ὅσον καιρὸ συνυπάρχει μὲ τὴν ἱερωσύνη. Μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀνεκτὸς μόνον κατόπιν παρατήσεως τῆς ἱερωσύνης. Τὰ ὄρια ἄσκησης τῆς οἰκονομίας πὺν ἔθεσε ἡ Πενθέκτη εἶναι στενότερα. Τὰ παραπάνω σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ δικαιοκὴ Γενικὴ Ἀρχὴ τῆς εὐαγγελικῆς ρῆσης περὶ τοῦ ἀνθρωποκεντρικοῦ χαρακτῆρα τοῦ Σαββάτου, καί ἡ ἀρχὴ τῆς κατὰ προτεραιότητα ἱεράρχησης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς καί τῆς υγείας, συμπεριλαμβανομένης καί τῆς ψυχικῆς υγείας, ἔχουν διαμορφώσει στενότερο καί μόνον κατ' ἄκραν φιλανθρωπία περίγραμμα ἄσκησης ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας. Εἰδικότερα, ἐπειδὴ ἡ ἀπόκλιση ἀπὸ τὴν ἀκρίβεια στὸν δεῦτερο γάμο τῶν κληρικῶν εἶναι ὑπερχειλῆς, δέν ἐνδείκνυται ἡ κανονιστικὴ ἄσκηση οἰκονομίας, ἀλλὰ μόνον ἡ περιστατικὴ καί μόνον κατ' ἄκραν οἰκονομίαν καί φιλανθρωπία, ἀντιμετώπιση ἐκάστης ὑποθέσεως¹³. Κατὰ τὴ γνώμη τῆς γρά-

13. Ὡς πρὸς τὸ κώλυμα τῆς ἱερωσύνης, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι προηγούμενο Πανορθόδοξο Συνέδριο, συγκληθὲν ἀπὸ τὸν Μελέτιο Δ' Μεταξάκη, τὸν Μάιο - Ἰούνιο τοῦ 1923 στὴν Κων-

φουσας, θὰ ἦταν σκόπιμο, χρήσιμο καὶ ὠφέλιμο νὰ διατυπωθεῖ ρητὰ, πρὸς ἄρση κάθε ἀμφιβολίας, ὅτι ἡ διατύπωση τῆς Πρότασης δὲν μετακινεῖ τὰ ὅρια τῆς οἰκονομίας πού ἔθεσε ἡ Πενθέκτη, ἀλλὰ ἡ κατ' οἰκονομία παροχὴ ἀδείας γάμου σὲ κληρικό, δίδεται μόνον ἂν συντρέχει κίνδυνος ἀνθρώπινης ζωῆς, ἢ τῆς σωματικῆς ἢ ψυχικῆς ὑγείας τοῦ ἐνδιαφερομένου ἢ τυχόν τέκνου του.

Ἀναφορικὰ μὲ τὰ ὅρια ἄσκησης οἰκονομίας στὴν περίπτωση τοῦ κωλύματος τῆς μοναχικῆς κουρᾶς, ἡ Πρόταση ἐπίσης σιωπᾷ. Οἱ οἰκουμενικοῦ κύρους Κανόνες, στοὺς ὁποίους ἡ Πρόταση παραπέμπει, δὲν ὑποδεικνύουν δεσμευτικὰ ὅρια στὴν ἄσκηση οἰκονομίας, ἀλλὰ παρέχουν εὐρύτατη διακριτικὴ εὐχέρεια στὸν κατὰ τόπον ἐπίσκοπο νὰ λάβει ἀπόφαση φιλανθρωπίας (16ος Κανὼνας τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου). Ἀπὸ τὸν Κανόνα αὐτὸ προκύπτει ὅτι ἡ ἄσκηση οἰκονομίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κανονιστικοῦ χαρακτῆρα, ἀλλὰ μόνον περιστατικῆ. Ὡστόσο, ἐπειδὴ πέραν τῶν ἐπικαλούμενων Ἱερῶν Κανόνων, ἦτοι τοῦ 16ου τῆς Δ' καὶ τοῦ 44ου τῆς Πενθέκτης, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι συναφεῖς Ἱεροὶ Κανόνες καὶ μακρὰ Κανονικὴ παράδοση πού ἀντιμετωπίζει τὸ θέμα, σκόπιμο θὰ ἦταν ἡ Πρόταση νὰ ἔθετε σαφέστερο περίγραμμα ὡς πρὸς τὶς προϋποθέσεις ἀσκήσεως οἰκονομίας, ὥστε νὰ ὑπάρξει πιὸ συγκεκριμένη ὀριοθέτηση στὴ διακριτικὴ εὐχέρεια τοῦ ἐπιχώριου Ἐπισκόπου ἢ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (στὴν περίπτωση πού οἱ Καταστατικὲς Νομοθεσίες ἔχουν μεταβιβάσει στὴν Ἱερὰ Σύνοδο τὴ σχετικὴ ἀποφασιστικὴ ἀρμοδιότητα).

σταντινούπολη, ἀποφάνθηκε ὑπὲρ τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς τέλεσης πρώτου γάμου μετὰ τὴ χειροτονία, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπιτρεπτοῦ τῆς τέλεσης γάμου χηρεύσαντος κληρικοῦ, χωρὶς μάλιστα νὰ γίνε-
ται μνεῖα ὅτι τὸ ἐπιτρεπτὸ βασίζεται στὸν θεσμὸ τῆς οἰκονομίας, οὔτε, ἐπίσης νὰ δηλώνεται ρητὰ
στὸ θέσπισμά του ὅτι πρόκειται γιὰ κανονικὴ ἀκριβεία. Τὴ ρύθμιση αἰτιολόγησε ἀνατρέχοντας
στὸ πρὸ τῆς θεσπίσεως τῶν Ἱερῶν Κανόνων πεδίο τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν ἐντολῶν,
στὴ διαπίστωση μὴ ὑπάρξεως ρητῆς ἀπαγόρευσης. Τὸ Πανορθόδοξο Συνέδριο τοῦ 1923 ἄφησε
τὴ λήψη ἀποφάσεως ἐφαρμογῆς τοῦ παραπάνω θεσπίσματος στὴ διακριτικὴ εὐχέρεια τῶν κατὰ
τόπους Ἐκκλησιῶν, χαρακτηρίζοντας τὴν ὅλη ρύθμιση τοῦ ζητήματος ὡς προσωρινὸ μέτρο,
ἰσχύον μέχρι τὴν τελικὴ ἀπόφαση τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου. Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ 1923 μέ-
χρι σήμερα δοκίμασε γιὰ ἱκανὸ διάστημα τὴ λύση πού δόθηκε σὲ πραγματικὲς συνθήκες, διότι,
ὅπως ἐξηγήθηκε ἀνωτέρω, ὁ ἐκκλησιαστικὸς Νομοθέτης καὶ Δικαστὴς δὲν διακρίνει μεταξὺ
οὐσιαστικοῦ δικαίου καὶ τυπικοῦ δικαίου, οὔτε μεταξύ, τῆς ἀληθοῦς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομικῆς πραγματικότητας καὶ τάξης (βλ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΔΑ-
ΝΙΝΑ, Ὁ δεῦτερος γάμος τῶν κληρικῶν, εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινούπολει Πανορθόδοξον Συνέ-
δριον, 10 Μαΐου - 8 Ἰουνίου 1923, Καισαριανὴ 2007, ὅπου τὰ κείμενα καὶ οἱ τοποθετήσεις τῶν
Συνέδρων).

4. Τὰ κωλύματα στους διαχριστιανικούς γάμους

α. Ἡ συνύπαρξη τῶν ἔννομων τάξεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου, ἡ ἀναγνώριση τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου ὡς νόμιμου καὶ ἔγκυρου τύπου σύναψης γάμου ἐπαφίεται στὸ δίκαιο τῶν Κρατῶν καὶ τὶς διεθνεῖς Συμβάσεις, οἱ ὁποῖες ρυθμίζουν τὸ θέμα. Γιὰ τὸ ἑλληνικὸ π.χ. δίκαιο ὁ θρησκευτικὸς γάμος τῶν γνωστῶν θρησκειῶν ἀναγνωρίζεται ἄνευ ἐτέρου, ἐνῶ στὴ Γαλλία ἀπαιτεῖται ἡ σύναψη πολιτικοῦ γάμου, στὴν δὲ Ἰταλία ὁ θρησκευτικὸς γάμος ἐξομοιοῦται ὡς πρὸς τὶς ἔννομες συνέπειες του μὲ τὸν πολιτικὸ κατόπιν δικαστικοῦ ἐλέγχου. Συνεπῶς, πέραν τῶν διαχριστιανικῶν διαφορῶν στὰ ζητήματα τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου, ὑπάρχουν διαφορὲς καὶ ὡς πρὸς τὶς ἔννομες συνέπειες καὶ τὴ νομικὴ ἀναγνώριση ποὺ αὐτὰ λαμβάνουν ἀπὸ τὰ διάφορα Κράτη.

Ἡ Πρόταση γιὰ τὸν γάμο καὶ τὰ κωλύματά του ἀναγνωρίζει τὸ ἑξῆς:

«Ἡ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ κωλυμάτων γάμου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως προᾶξις δέον νὰ λαμβάνη ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς διατάξεις τῆς ἐκασταχοῦ σχετικῆς κρατικῆς νομοθεσίας, ἄνευ ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας».

Ἡ παραπάνω διατύπωση κινεῖται πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ σεβασμοῦ τῆς πολιτειακῆς νομοθεσίας. Δὲν ἔχει βέβαια οὐσιαστικὸ ἀντίκρισμα στὶς ἔννομες τάξεις τῶν σύγχρονων δημοκρατικῶν Κρατῶν, ὅπου ὁ νομοθέτης περιορίζει τὶς ἀπαγορεύσεις συνάψεως γάμου στὰ κωλύματα τῆς συγγένειας καὶ τοῦ ὑφιστάμενου γάμου. Ὡστόσο, ἡ παρουσία τῆς Ὁρθοδοξίας σὲ ὅλη τὴν ὑφήλιο ὑπαγορεύει τὴν παραπάνω ρητὴ διατύπωση, ὥστε νὰ προκύπτει μὲ βεβαιότητα ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι Κοινότητες ποὺ δημιουργοῦνται ἢ/καὶ ἀναπτύσσονται ἐντὸς οἰασδῆποτε Κρατικῆς ἐπικράτειας σέβονται καὶ τηροῦν τὴν ἀρχὴ τῆς νομιμότητος. Οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ὡς νομίμως συσταθέντα Ἰδρύματα ποὺ ἀναπτύσσονται τὴ δράση τους ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν Κρατικῶν ἔννομων τάξεων, σέβονται τὰ Κρατικὰ δίκαια καὶ δὲν τελοῦν Ὁρθόδοξο Γάμο, ὅταν ἡ τέλεσή του συνιστᾷ παραβίαση ἀπαγόρευσης ποὺ προβλέπει ὁ πολιτειακὸς νόμος. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι, ὅταν ὁ διαχριστιανικὸς γάμος συνάπτεται μεταξὺ προσώπων διαφορετικῆς ἰθαγένειας, ἡ ἀρμόδια ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ ὀφείλει νὰ γνωρίζει ποιοὺ πολιτειακὸ δίκαιο διέπει τὸν ἐπικείμενο γάμο, ὥστε νὰ τηρεῖ μὲ ἀσφάλεια τὴ νομιμότητα κατὰ τὴν ἔκδοση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἄδειας τέλεσης τοῦ συγκεκριμένου γάμου.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ ἀναγνώριση τῆς ἱεροτελεστίας τοῦ Ὁρθόδοξου Γάμου ὡς νόμιμος τύπος γάμου ἀπὸ τὶς πολιτειακὲς ἔννομες τάξεις ἐξαρτᾶται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὸν βαθμὸ κατοχύρωσης τοῦ ἀτομικοῦ δικαίωματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆ στάση τῆς Κρατικῆς ἐξουσίας ἀπέναντι στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία. Παρὰ τὶς διαφορὲς τούς, οἱ νομοθεσίαι τῶν σύγχρονων δημοκρατικῶν Κρατῶν εἶναι κατὰ κανόνα ἀρκούντως φιλελεύθερες καὶ ὑπόκεινται στοὺς κανόνες ἑνὸς ἐπίσης φιλελεύθερου Ἰδιωτικοῦ Διεθνoῦς Δικαίου, πρᾶγμα πὸν ἔχει ιδιαίτερη σημασία γιὰ τοὺς διαχριστιανικοὺς γάμους μεταξὺ προσώπων διαφορετικῆς ἰθαγένειας. Τὰ δημοκρατικὰ Κράτη εἴτε ἀναγνωρίζουν ipso jure ὡς νόμιμο τύπο γάμου τὸν θρησκευτικό, εἴτε ἀποδέχονται ἀστικοῦ χαρακτῆρα ἔννομες συνέπειες, ἐφόσον διαπιστωθεῖ σύναψη ὑποστατοῦ θρησκευτικοῦ γάμου ἢ, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν προσδίδουν στὸν θρησκευτικό γάμο οἰονδήποτε χαρακτῆρα νομικῆς δεσμεύσεως, τὸν ἀντιμετωπίζουν θετικά ὡς συνεκτικὸ στοιχεῖο τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκογένειας. Ὅμως, πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ Κρατικὴ ἀναγνώριση τοῦ θρησκευτικοῦ γάμου δὲν φθάνει στὸ σημεῖο τῆς ἀναγωγῆς τῶν κωλυμάτων πὸν προβλέπει τὸ δίκαιο τῆς θρησκευτικῆς/ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος σὲ ἀστικά κωλύματα γάμου.

β. Ἡ σύμμειξη (;) δύο διαφορετικῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔννομων τάξεων

Ὁ γάμος μὲ ἑτεροδόξους ἐπιτρέπεται ἐν τοῖς πράγμασι, ὑπὸ προϋποθέσεις καὶ κατ' οἰκονομίαν ἀπὸ τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίαι¹⁴. Τὰ δίκαια τῶν ἑτεροδόξων χριστιανικῶν κοινοτήτων ἐπιτρέπουν τὴν τέλεση γάμου μέλους τους μὲ Ὁρθόδοξο χριστιανό¹⁵. Συνεπῶς τὸ πλαίσιο ἐφαρμογῆς τῶν ἐκατέρωθεν ρυθμιστικῶν περὶ κωλυμάτων γάμου διατάξεων εἶναι πραγματικὸ καὶ ὄχι θεωρητικὸ.

14. Τὸ κατ' οἰκονομίαν ἐπιτρεπτό τῶν γάμων αὐτῶν εἰσῆχθη ὑπὸ τύπον κατευθυντήριας ἀρχῆς τὸ 1878 μὲ ἀπόφαση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: «Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀναγνωρίζει τοὺς μικτοὺς γάμους, ἀλλὰ πολλάκις πρὸς πρόληψιν δυσαρέστων συνεπειῶν συγχωρεῖ κατὰ συγκατάβασιν καὶ τέλεισιν αὐτῶν ἀθορύβως» (ΚΑΡΜΠΗ Ι., *Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὁρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Β', Ἐν Ἀθήναις 1953, σελ. 1003-1004). Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τὸ 1869 «*παραδέχεται μὲν κατ' ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν τὴν τέλεισιν τῶν μικτῶν γάμων, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ τελῶνται οὗτοι ὑπὸ ὀρθόδοξον ἱερέως κατὰ τὰς διατυπώσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, τὰ δὲ ἐκ τούτων γεννώμενα τέκνα ἀμφοτέρων τῶν φύλων νὰ βαπτίζωνται καὶ ἀνατρέφονται κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ὀρθόδοξον δόγμα*» (ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου*, ὁ.π.).

15. Σύμφωνα μὲ τὸ ρωμαιοκαθολικὸ Κανονικὸ Δίκαιο μέχρι πὸν ὁ Πάπας Παῦλος ὁ ΣΤ' ὄρισε διαφορετικά, οἱ συνάπαντες μικτὸ γάμο ὑποβάλλονταν στὴν ἐσχάτη τῶν ἐκκλησιαστικῶν

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μετὰ ἀπὸ μεγάλο χρονικὸ διάστημα αὐστηρῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀσφαλοῦς κανόνα τῆς Πενθέκτης (72), τὸν προηγούμενο αἰῶνα προχώρησε στὴν πρώτη ὑποχώρηση γιὰ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ζοῦσαν στὴν Ἰνδία, γιὰτὶ προτιμήθηκε ὁ μικτὸς γάμος ἀπὸ τὴν παλλακεία ἢ τὴν «ἀνειμένη πορνεία»¹⁶. Στὴ συνέχεια ἐπιτράπηκαν καὶ γάμοι μὲ τοὺς Ἀρμένιους¹⁷. Μὲ ραγδαῖο ρυθμὸ γενικεύτηκαν οἱ μικτοὶ γάμοι. Ὁ σπουδαιότερος παράγοντας ποὺ συνέτεινε στὴ γενίκευση αὐτῆ, κατὰ τὴ γνώμη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1971), ὑπῆρξαν οἱ μικτοὶ γάμοι τῶν ἡγεμόνων¹⁸. Αὐτοί, κατὰ τὴ διατυπωθεῖσα τὸ 1971 γνώμη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «κατέστησαν τοὺς μικτοὺς γάμους, ἀπὸ κατάκριτον ἐξαιρέσειν εἰς ζήτημα κενοδόξου μιμήσεως»¹⁹. Σήμερα τὸ φαινόμενο τῶν μικτῶν γάμων δὲν εἶναι, ὅπως ἦταν, μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ νεοελληνικοῦ Κράτους, ξενόφερτη καινοτομία, ἀλλὰ γενικευμένη πραγματικότητα στὶς κοινωνίες, ὅπου δροῦν καὶ ἀναπτύσσονται οἱ τοπικὲς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες καὶ ἡ Διασπορά.

Ὁ ὅρος ἐτεροδόξος, χρησιμοποιεῖται μὲ στενὴ ἔννοια στὸ γαμικὸ δίκαιο τῶν Ὁρθοδόξων καὶ ἀναφέρεται μόνον σὲ ὅσους ἔχουν λάβει Τριαδικὸ Βάπτισμα. Ἀσφαλὲς κριτήριον ὑπαγωγῆς μιᾶς θρησκευτικῆς κοινότητος σὲ αὐτὴν, τὴν ἐν στενῇ ἔννοια κατηγορία τῶν ἐτεροδόξων, εἶναι ἡ ἀποδοχὴ τοῦ Συμβόλου Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως, κριτήριον ποὺ υἰοθέτησε πρόσφατα, μόλις τὸ 2010, ρητὰ ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ὁμολογεῖ τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως Νικαίας - Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀποδέχεται τὸν ἱερὸ μυστηριακὸ χαρακτήρα τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου. Στὴν Ἑλλάδα οἱ Ρωμαιοκαθολικὲς χριστιανικὲς κοινότητες (Λατινικὴ, Ἑλληνόρρυθμη καὶ Ἀρμενόρρυθμη) ἀπαγγέλλουν τὸ «Πι-

ποινῶν, τὸν ἀφορισμὸ (excommunicatio). Πρβλ. ΣΑΛΑΧΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ὁ.π., σελ. 263. Βλ. Ἄρθρα 1102, 2319 § 1 τοῦ παλαιοῦ Κώδικα. Ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ ΣΤ' ὄρισε ὡς ἀποδεκτὸ τὸν γάμο καθολικοῦ μὲ μέλος ὁποιασδήποτε ἄλλης θρησκείας ἢ δόγματος ἀρκεῖ νὰ τυγχάνει τῆς ἐγκρίσεως τοῦ καθολικοῦ τοπικοῦ ἐπισκόπου. Σὲ αὐτὴν τὴν περίπτωση ὁ γάμος συνάπτεται χωρὶς ὄρους, χωρὶς ὑποχρέωση τελέσεως τοῦ γάμου σύμφωνα μὲ τὸ καθολικὸ τυπικὸ καὶ ἀπὸ καθολικὸ κληρικὸ, ΣΑΛΑΧΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ὁ.π., σελ. 255 ἐπ.

16. ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου*, ὁ.π., σελ. 17. Πρβλ. Μ. Βασιλ. 50.

17. ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου*, ὁ.π., σελ. 17.

18. ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου*, ὁ.π., σελ. 17.

19. ἹΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, *Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου*, ὁ.π., σελ. 17.

στεύω» χωρίς την προσθήκη του Filioque, από σεβασμό προς τὸ κείμενο τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως²⁰.

Τὰ δίκαια τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῶν ἑτεροδόξων προβλέπουν κωλύματα γάμου, ἐκ τῶν ὁποίων ὀρισμένα συμπίπτουν μεταξύ τους, ἐνῶ ἄλλα δὲν συμπίπτουν. Ἰδιαίτερο προβληματισμὸ προκαλεῖ ἡ τέλεση γάμων μεταξύ Ὁρθοδόξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν λόγῳ τῆς σημαντικῆς σύμπτωσης τῶν κωλυμάτων γάμου πού προβλέπουν τὰ δίκαια τῶν Ἐκκλησιῶν τους.

Οἱ δύο Κώδικες τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ὁ Κ.Κ.Δ. καὶ ὁ Κ.Κ.Α.Ε. προβλέπουν τὰ ἴδια ἀνατρεπτικά κωλύματα γάμου, πλὴν τοῦ κωλύματος τῆς πνευματικῆς συγγένειας τὸ ὁποῖο ἔχει καταργηθεῖ, καὶ ἐνὸς ἐπιπλέον κωλύματος, αὐτοῦ τῆς δημόσιας τιμιότητος, πού ἐν πολλοῖς ὁμοιάζει μὲ τὸ κώλυμα τῆς ἐξώγαμης συγγένειας. Ἐπίσης, πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι στοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ἀπαγορεύεται τὸ ἔγγαμο τοῦ κλήρου καὶ ὁ γάμος ἀποτελεῖ κώλυμα ἱερωσύνης, ἐνῶ στοὺς Ὁρθοδόξους ἐπιτρέπεται, ἐφόσον ὁ γάμος προηγεῖται τῆς ἱερωσύνης καὶ ἔχει ἀποκλεισθεῖ μόνο γιὰ τὸ ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα. Τέλος, ἐπειδὴ κατ' ἀκρίβειαν ἀπαγορεύεται τὸ διαζύγιο, εἶναι ἐπιτρεπτὸς ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς Γάμος σὲ ἀπεριόριστο βαθμὸ. Ὡς ἐκ τούτου, δὲν κωλύεται καὶ ὁ τέταρτος γάμος χηρεύσαντος ἐπὶ τρεῖς συνεχόμενες φορές. Στὸν Προτεσταντικὸ κόσμῳ τὰ κωλύματα γάμου περιορίζονται στὶς συγγένειες καὶ τὴν ὑπαρξη μὴ λυθέντος γάμου.

Τὰ δίκαια τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων βρίσκονται πάντοτε σὲ ἀλληλεπίδραση μὲ τὸ νομικὸ περιβάλλον τῆς Πολιτείας, στὴν ὁποία τελεῖται ὁ γάμος, ἢ ἀνήκουν κατὰ ἰθαγένεια οἱ μελλόνυμφοι. Οἱ περισσότερες Πολιτεῖες δὲν ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ κανονικότητα καὶ τὸ θεμιτὸ ἐνὸς θρησκευτικοῦ γάμου μὲ βάση τοὺς κανόνες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ τυπικὴ νομιμότητα τοῦ γάμου, τὸ ὑποστατὸ αὐτοῦ. Συνεπῶς, σύγκρουση τῶν δικαίων τῶν χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς πρὸς τὰ κωλύματα τοῦ γάμου δὲν ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τὰ Κρατικὰ δίκαια. Εἶναι ζήτημα πού θὰ πρέπει νὰ λυθεῖ μεταξύ τῶν δύο πλευρῶν καὶ στὸ ζήτημα αὐτὸ ὑπάρχει κενὸ δικαίου. Γιὰ παράδειγμα, στὴν Ἑλλάδα καὶ Ὁρθόδοξοι καὶ Ρωμαιοκαθολικοί, δὲν ζητοῦν γιὰ τὴν τέλεση τοῦ γάμου κάποια πιστοποίηση ὅτι τὸ ἑτερόδοξο μέλος ἔχει λάβει ἄδεια τελέσεως γάμου ἀπὸ τὴ δική του ἐκκλησιαστικὴ ἀρχή. Συνεπῶς, τὸ μέλος τῆς Ὁρθόδοξης

20. ΣΑΛΑΧΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Οἱ μικτοὶ γάμοι στο Κανονικὸ Δίκαιο τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ συνδυασμὸ με τον Καταστατικὸ Χάρτη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου (<http://www.asomatos.eu/index.php>)

Ἐκκλησίας πού ἐπιθυμῆ νά συνάψει γάμο μὲ Ρωμαιοκαθολικό, θά μπορούσε νά ὑπερβῆ τὸ κώλυμα τῆς σύναψης τέταρτου γάμου, ἐπιλέγοντας τὸν Ρωμαιοκαθολικό τύπο γάμου. Ἐπίσης, μία ρωμαιοκαθολικὴ μοναχὴ θά μπορούσε νά ὑπερβῆ τὸ κώλυμα τῶν δοθέντων μοναχικῶν ὄρκων, συνάπτοντας Ὁρθόδοξο Γάμο.

Ὁ Χριστιανὸς πού ἐπιλέγει τὸν Κανονικὸ τύπο τοῦ ἑτερόδοξου συζύγου του, ἔχοντας πρόθεση νά ὑπερκεράσει τὸ ἐμπόδιο τοῦ γαμικοῦ κωλύματος πού ἔχει θεσπίσει ἡ δική του Ἐκκλησία, διαπράττει σοβαρότατο κανονικὸ ἀδίκημα. Πρόκειται γιὰ τὸ ἀδίκημα τῆς «παραχαράξεως» τοῦ δικαίου τῆς Ἐκκλησίας, κολαζόμενο αὐστηρότατα ἀπὸ τὸν 2ο κανόνα τῆς Πενθέκτης, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ζωντανῆς Κανονικῆς παραδόσεως τόσο τῶν Ὁρθόδοξων, ὅσο καὶ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Ἡ ἀπαξία αὐτῆς τῆς πράξεως μεταβαίνει καὶ στὸν ἑτερόδοξο σύζυγο πού τέλεσε τὸν γάμο του κατὰ τὸν Κανονικὸ τύπο τῆς Ἐκκλησίας του καθὼς ἐπίσης καὶ στὸν λειτουργὸ αὐτοῦ τοῦ γάμου, ὁ ὁποῖος χρησιμοποίησε τὸ ἐπιεικέστερο γαμικὸ δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας του, ὡς ἐργαλεῖο νομιμοφανοῦς παραβιάσεως τοῦ δικαίου τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας. Ἀντίκειται στὴν ἔννοια τόσο τῆς ἀνθρώπινης ὅσο καὶ τῆς θείας δικαιοσύνης ἡ ἔλλειψη ἀμφίπλευρης κανονικότητας στὸν διαχριστιανικὸ γάμο.

Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ πλευρὰ δὲν ζητᾶ ἐπίσης, ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξο μελλόνυμφο τὴν ἄδεια τῆς δικῆς του ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὴν Ἐγκύκλιο τῆς *Καθολικῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδας*, ὑπάρχει εἰδικὴ διάταξη γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς «ἀνακαλύψεως μικτοῦ γάμου, πού ἔχει τελεσθεῖ στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Καθολικῆς»²¹. Ἄν διαπιστώσει ὅτι τελέστηκε γάμος κατὰ τὸν ὀρθόδοξο τύπο, παρὰ τὴ σύσταση νά λαμβάνει χώρα πρῶτα τὸ μυστήριο κατὰ τὸν Ρωμαιοκαθολικὸ τύπο, ἐξετάζει ἂν ὑφίσταται κατὰ τὸ ρωμαιοκαθολικὸ Κανονικὸ Δίκαιο κώλυμα. Ἄν δὲν ὑφίσταται καταχωρίζει τὸν γάμο στὰ βιβλία του καὶ ἀναγνωρίζει τὴν ἐγκυρότητά του. Ἡ ὀρθόδοξη πλευρὰ, ἀκόμη αὐστηρότερη στὴ γραμμὴ τῆς, γιὰ τοὺς θεολογικοὺς λόγους πού ἐκθέσαμε παραπάνω, καταχωρίζει στὰ βιβλία τῆς καὶ θεωρεῖ Κανονικοὺς μόνον τοὺς γάμους, οἱ ὁποῖοι τελέστηκαν κατὰ τὸν ὀρθόδοξο τύπο. Στὴν καταχώριση προβαίνει μόνον ἀφοῦ ἐξετάσει ἂν ὑπάρχουν κωλύματα ἀπὸ ὀρθόδοξης πλευρᾶς²².

Καταρχάς, ἂν καὶ οἱ δύο ἐκκλησιαστικὲς Ἀρχὲς ζητοῦσαν ἀπὸ τὸν ἑτερόδοξο μελλόνυμφο τὴν ἄδεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς, δὲν θά ὑπῆρχε πιθα-

21. Βλ. «Ἐγκόλλιο τοῦ Ἐφημερίου», 2013, § 135, 8-13.

22. Ὁ.π.

νότητα τέλεσης γάμου κρυφίως από την Αρχή αυτή. Πέραν τούτου, ο έλεγχος της τηρήσεως της κανονικότητας που έχει ως βάση μόνον το δίκαιο της εκκλησιαστικής έννομης τάξης, στην οποία υπάγεται ο έλεγχων, ελέγχεται για την Κανονική της ορθότητα. Τοῦτο συμβαίνει διότι ἡ λύση αὐτὴ ἀγνοεῖ ὅτι ἡ κανονικότητα μιᾶς γαμήλιας συμφωνίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κανονικότητα τῆς δήλωσης βουλήσεως καὶ τῶν δύο μερῶν. Ἡ κανονικότητα τῆς δήλωσης βουλήσεως τοῦ ὀρθόδοξου μέρους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ὀρθόδοξο Κανονικὸ Δίκαιο καὶ τοῦ ρωμαιοκαθολικοῦ, ἀντίστοιχα, ἀπὸ τὸ Ρωμαιοκαθολικὸ Δίκαιο. Ἐὰν πάσχει ἡ κανονικότητα τῆς μίας ἐκ τῶν δύο βουλήσεων, πάσχει ἡ κανονικότητα τῆς ἀμοιβαίας συμφωνίας. Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς στάσεως εἶναι νὰ ὑπάρχει, ἔστω καὶ ὡς ἔγκυρη ὑπόθεση, στὸν χῶρο τοῦ ἐφικτοῦ τὸ ἀκράϊο ἐνδεχόμενον τῆς σύναψης γάμου ἐνὸς ὀρθόδοξου μὲ μία ρωμαιοκαθολικὴ μοναχῆ.

δ. Προτεινόμενη λύση τοῦ προβλήματος

Εἶναι βέβαιο ὅτι ὁ διαχριστιανικὸς γάμος ποὺ στερεῖται ἀμφίπλευρης κανονικότητας προσκρούει στὸ κοινὸ αἶσθημα δικαίου, ὄχι μόνον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ κοσμικοῦ. Ἀποτελεῖ Κανονικὴ ἀναγκαιότητα ὁ σεβασμὸς τῆς μίας ἐκκλησιαστικῆς ὀντότητας πρὸς τὸ δίκαιο τῆς ἄλλης. Θὰ πρέπει ὅλες οἱ πλευρὲς νὰ συμφωνήσουν ὅτι, ὅταν ἓνα ζεῦγος μελλονύμφων προσέρχεται νὰ τελέσει γάμο ὑπὸ τὸν Ὄρθόδοξο, ἢ τὸν Ρωμαιοκαθολικὸ ἢ τὸν Προτεσταντικὸ τύπο, ἡ ἀρμόδια ἐκκλησιαστικὴ τῆς Ἀρχῆς θὰ ὀφείλει νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ ἑτερόδοξο μέλος νὰ προσκομίσει ἄδεια τῆς δικῆς του ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ἐπίσης θὰ πρέπει νὰ συμφωνήσουν ὅτι ἐφόσον ἐντοπισθεῖ ἀπαγόρευση σύναψης τοῦ αἰτούμενου γάμου ἀπὸ διάταξη τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο δίκαια, ἡ ἀπαγόρευση θὰ γίνεταί ἀμοιβαίως σεβαστῆ. Ἐξουσία ἄρσης τῆς ἀπαγόρευσης θὰ πρέπει νὰ ἔχει μόνον ἡ ἐκκλησιαστικὴ Ἀρχὴ ποὺ διέπεται ἀπὸ τὸ δίκαιο προέλευσης τῆς ἀπαγόρευσης.

Ἡ διμερῆς διευθέτηση τοῦ ζητήματος τῶν κωλυμάτων τῶν διαχριστιανικῶν γάμων, ἀπεμπλέκει καὶ τὰ δύο μέρη ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τῆς προσπάθειας συνεννοήσεως στὸ πεδίο τῆς ἐν Χριστῷ μιᾶς καὶ μόνης Ἀληθείας, τῆς ὁποίας τὴν ὀρθὴ γνώση τὸ κάθε μέρος θεωρεῖ ὅτι κατέχει κατ' ἀποκλειστικότητα καὶ θεωρεῖ ὅτι ὀφείλει νὰ διαφυλάξῃ ἀπαράτρωτη. Μὲ τὴ διμερῆ διευθέτηση τοῦ ζητήματος τῶν κωλυμάτων τῶν διαχριστιανικῶν γάμων, τὰ μέρη μετακινοῦνται στὸ οὐδέτερο ἔδαφος τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ τῶν δικαίων τους. Ἴσως μάλιστα αὐτὴ ἡ λύση νὰ ἀποτελέσει καὶ ὑποδειγματισμὸ πρὸς τὰ ζευγάρια τῶν διαχριστιανικῶν γάμων ὡς πρὸς τὸν τρόπο ἐπίλυσης τῶν δυσκολιῶν ποὺ θὰ ἀντιμετω-